

Extreme Sports and Halacha | The Masked Graduation: A Lesson in Chesed | How to have a successful marriage

Shiur# 567 | July 11th 2026

תרומת

שאלות ותשובות - סימן ריא

הדין

שאלה: ראינו כמה תלמידי חכמים גדולים ואנשי מעשה הגונים דלא הוו קפדי לישא אשה שמתו לה שני אנשים ואין מוחה בידם או קורא תגר עליהם, יש סמך לקולא זו או לאו.

תשובה: יראה דלאו שפיר עבדי דלא קפדי, וכן אמרו רבותינו דיש להקפיד והוו תמיהים טובא ממקצת תלמידי חכמים דלא הוו קפדי, דהא אשירי בכתובות פ' נערה¹ כתב דכופין אותו להוציא דחמירא סכתא מאיסורא, וכי היכי דבית דין חייבין להפרישו מאיסורא הכא נמי מסכתא. וכתב עוד בשם ה"ר משה מנרבו"א דאין לה כתובה משני משום דאסורה לאינסובי לשלישי ולא קרינן בה כשתנישא לאחר תטלי וכו', אלמא דסבר דאיסור גמור הוא. גם הרמב"ם² כתב אשה שמתו לה שני אנשים לשלישי לא תנישא ואם נשאת לא תצא ואפילו לא נתקדשה יכנסו ע"כ. משמע דאסור לכתחילה לעבור³. אמנם בא"ז כתב בתשובה⁴ וז"ל: הא דקבעינן הלכתא כרבי לשלישי לא תינשא לא לאוסרה ולא לודאי חששא אלא לספק חששא, עכ"ל. וכמדומה דדייק הוא לאפקי תלמודא מפשטיה, דבהדיא תניא בפ' הבא על יבמתו (יבמות סה, א) לשלישי לא תינשא אההיא עובדא דאביי דסמך ארבי יצחק ועבד עוכדא בנפשיה ואע"ג דאיהו אמר סומקא לאו בר סמכא הוא כדאייתא התם, ואי הוי איסורא או אפילו ודאי חששא לא סמך עליה כלל. אלא ע"כ אינו אלא ספק חששא ולהכי הוי קיל ליה למסמך עליה⁵.*

באר דונט

הגדה"ה: כמו שכתבנו כן מלאמי נהיה נמשום א"ז הגדול, למך דלמי דייק דלמי חלל ספק פשע ומסיק חסם עליה נאחא פשוט ח"ל: ועוד דמעשים בכל יום שאלו רואים שנשאת לשלישי ומאריך ימים ומולידים בנים ונשות ע"כ.

אמנם מהך דא"ז לא ברירא לי שפיר אי דווקא קאמר הא דקבעינן הלכתא כרבי דלשלישי לא תנישא, אינו אלא ספק סכנה משום דהא לרשב"ג לשלישי שרי לגמרי, אבל לרביעי לכ"ע אסור דילמא הכי הוא, או נימא דלא שגא אליבא דרבי בין שלישי לרביעי. מ"מ אפשר דאהני מילי דא"ז סמכי עלמא ולא חיישינן לספק חששא כמו שאין אנו נוהרין מכמה מילי דאזהירו רבנן עלייהו משום חשש סכנה משום שומר פתאים ה"ל. וגם נראה מתוך שאנו מתי מעט וצריכין אנו לישא מאשר נמצאו דשו בה רבים ושומר פתאים ה"ל. וכה"ג אמרינן בפ' מפנין (שבת קכט, א) לענין הקזת דם בששי דקאי מאדים. וצ"ע אי שייך למימר האי טעמא שומר פתאים לתלמיד חכם שהוא יודע ומכיר ונוכר למופלא בדורו, ואפילו באיניש דעלמא קשה הדבר לצדד כל כך להתיר הואיל ואיכא חשש סכנה, כדאמר פ' אין מעמידין (ע"ז ל, א) פרוקא לסכנה בתמיה אבל נראה דנוקקין אן לרקוק משום עיגונא דנשים ילדות דאיתרע בהו כי הך מילתא, אם יהיו אסורות להנשא היה לחוש שמא חס ושלום תצאנה לתרבות רעה, ורב אשי סבר מזל גרם וקאמר דאיכא בינייהו דנפל מדיקלא ומת דלרב אשי אסירא ומטעם דמעין גורם מותרת דלאו מעין ידיה קטליה (יבמות סד, ב), ופסק בהגה"ה במיימו"ם כרב אשי, ובספר חסידים⁶ משמע דסבירא לן דמעין גורם. אמנם משמע נמי דקיי"ל כרשב"ג דלרביעי לא תינשא, וכתב עוד דבר תמוה דלחמישי אינו מוקף, ולכך נראה דליכא למיסמך עליה. ושמעתי במקצת מדינות בודים סברות מלבם לחלק להיכא דמת בשניו אורי בדבר או אם נהרג ונשרף בגזירה עם הצבור, כה"ג לא שייך לומר מל גורם דמכת מדינה הוא. וקצת יש ראייה לדבריהם מפ' המקבל דמכת מדינה לא תלינן במזלא דגברא¹⁰, ע"ש.

סי' ריא: 1. כתובות פ"ד טו"ס ג'. 2. פכ"א מאיסור"ב הל' א"א. 3. צ"ע כי הרמב"ם כתב מפ' שאין איש צ"ל כלל בהו וא"ז אלא ע"ד המינשא והפחד וכמשי"כ בתשובותיו (סי' קמ"ז) וכתב שכן הוור בבי"ד של הרי"ף והר"י מגאש, ואף אמנם כי כתשו"י הרי"י מגאש (סי' ק"ג) מפורש ל"כ מ"מ דעת הרי"מ ברורה. (ועמשי"כ בהערותי לתשו"י הרי"מ שם). 4. ל"מ. 5. הנה כ"כ בדעת הרמב"ם נמי כן בלשוננו מכאן נמי ספק חששא ויתרו מר' האו"ז דפ"י לכתחילה שרי, אכן הריב"ש (סי' רמ"א) כתב דאף להרמב"ם כשמתו כולם באותה מיתה יש לחוש. ועי' המינהגות (סי' קכ"א), ול"מ כן בר"מ. 6. ל"מ. 7. עי' רמב"ן עה"ת פ' וישב (בראשית לח, א) ובתשו"י הרא"ם (ח"א סי' כ"ב) ועי' נוב"י (קמא אבהע"ז סי' י"י) וחת"ס (אבהע"ז ח"א סי' כ"ג) ושור"ם (קמא ח"א סי' י"י) וא"מ. 8. פכ"א מאיסור"ב אות פ'. 9. סי' תע"ז.

שאלות ותשובות חלק א סימן נט חיים שאל

הנה אשור ארש בלבנון דברי פי חכם בני ה"ה הפוסק נר"ז ולדידי חוי כי האמת אתו דבריו ברורים, דודאי יש לחוש לסכנה לאדם שלא מל ואין מוהלים מומחים עומדים על גביו, והכל יפצה פגום יוצא זה המתנשא לאמר שימול אף שלא מל מעולם, ואין מומחה עומד על גביו, וכמו שהביא ראייה זה בני נאמן ה"ז ממאי דק"ל דאדם שלא מל לא ימול בשבת, ובודאי מירי אפי' מומחים עומדים על גביו, וק"ו שאין לכוף לאב למולו ע"י האיש הזה שלא מל מעולם ואין איש מומחה ע"ג, וכל כי הני מילי פשיטי דספרא גיהו וא"כ לא היה צריך לכתוב לאומרו. אמנם בדור יתום כזה שרבו וזוחי הלב וטח מראות עיניהם וכל מידי יספוק עלימו אבד סברם ובטל סיכויין, יפה עשה בעטו כרי דיסגי ומילתא דאיתייא בקל טרח וכתב לה.

ותו מייתי ראייה מדברי הריטב"א בתדושי יבמות ריש פ' הערל בשם מהר"ם, והביאו הרב הנמוקי יוסף ב"מ"ש יומא דעיבא ויומא דשוחא לא מהלינן והאידינא דדשו בהו רבים שומר פתאים ה', זמאן דלא בעי לממהל יומא דעיבא הרשות בידו ושפיר עבד דלא למסמך על שומר פתאים ה', וכ"ש בנדון דידן, דהאב זכאי באמתו מסתפינא מהאי גברא דאכתו לא מל. ועל זה דהו דמון פסק כרבינו ירוחם הרי"י מנח דס"ל היפך הריטב"א ומסיק דבנ"ז כ"ע מדוד וכו', ככתוב בקונטרסו באורך.

וכי תאור נפשך למען דעת מה טעם מן לא פסק כהריטב"א ומהר"ם והנמוקי"י דהו תלתא, והנמוקי"י בתרא הוא. שמענה ואתה דע לך דמון טעמו ונימוקו עמו, דהא חונינ דהרי"ף והרמב"ם והרא"ש השמיטו דברי רב פפא ומאי דאתמר עלה והאידינא דדשו בהו רבים וכו', ומהו מוכח דסברי דלא כהריטב"א. דאי סברי כוותיה ה"ל לאיתוי דברי ר"פ והאידינא וכו', דנשמע מינה לדעת הריטב"א דהרצוה לחוש יחוש. אלא מוכח דהרי"ף והרמב"ם והרא"ש סברי דאין חילוק בין יום המעונן לשרא ימים ומשום הכי השמיטו הכל, וכן עשה מרן והשמיט הכל. וכן מהרש"ל בים של שלמה פרק הערל סימן ד' חלק על הריטב"א ודעתיה, וקצת קשה דלא מייתי דברי

רבי ירוחם דהוה תניא דמסייע ליה. וגם הרב מהריק"ש סימן רס"ב פסק בהדיא כה"ר מנח דעימיה ע"ש.

ועדיין צריכים אנו למודעי דמון פסק באכן העור סימן ט', דאשה דנשאת לשנים ומחו לא תנישא לשלישי, ולאפוקי ממאן דסבר דדשו ביה רבים ושומר פתאים ה', ככתוב בתרומת הדשן סימן ר"א, והביאו מהרש"ל פ' הבע"י סימן ל"ה. ואך מרן הכא השמיט דברי הריטב"א ולא זכר הא דיום המעונן משום דדשו ביה רבים ושומר פתאים ה'.

אמנם הא לא קשיא, דהכא במילתא דהש"ס קאמר דדשו ביה רבים ושומר פתאים ה' ונקטינן הכי וסמכינן אהימנותיהו דרבנן בעל התלמוד. ואילו התם בקטלנית מהש"ס ורוב הפוסקים מוכח דאסורה לינשא לשלישי. והא דדשו רבים בקטלנית הוא בזמן אחרונים וגם לא בכל המקומות וככי האי גוונא יפה עשה מרן בקטלנית לפסוק לאיסורא.

ועוד יש לחלק דהכא מרן דפסק כר"ז ודעמיה דאין להשהות המילה משום דדשו ביה רבים, היינו טעמא דבזה מקיים מצוה בזמנה, ובכחאי גוונא יש לסמוך על דדשו ביה רבים ושומר פתאים ה', משא"כ בקטלנית. ולכל הדברות בענין דדשו ביה רבים כמבואר. אמר מעתה בנדון דידן דלא דשו ביה רבים בשום מקום ובשום זמן ולא היתה כזאת שאחד העם אשר לא נסתה כף ידו למול ימול באתרא דלית תמן גבר מומחה ובקי ודאי דאסור ליכנס בספק סכנה והוא דבר פשוט ולא מפני שהוא מדמה יעשה מעשה. חיובא רמיא על האב להשהות המילה עד עת בא מוחל מומחה, וכמו שהורה כבר ה"ה בני ידידי הפוסק נר"ז, ופי כפיו ואני תפלה יפוצו מעיינותיו וה' עמו אלף ועלות יעלה שלומו ורועו לברכה כנפש האב וכנפש הבן. ואני תפלה שתתן תרמינך ויעתר לו ה' עותרא סגי' ובני עליה ורעא מעליא ככל אות נפשך המלאה רוח דעת ויראת ה' ונפש הצעיר חועיר. חיד"א

בנין

שאלות ותשובות

צינון

סימן קל"ז

ממה דאמרינן ברכות (דף ל"ג) אפילו נחש כרוך על עקבו לא יפסיק אמר רב ששת ל"ש אלא נחש אבל עקרב פוסק ופי' הרמב"ם בפי' המשניות וכ"כ הברטנורא כיון דנחש אינו נושך ברוב הפעמים אבל עקרב שמנהגו לנשוך תמיד פוסק והלא יקשה מה בכך דהנחש אינו נושך ברוב הפעמים הרי אין הולכין בפי"נ אחר הרוב אע"כ דה"ט כיון דכן אין כאן סכנת נפשות וזה לענ"ד ג"כ טעמא דרבנן כיון דבעוד שלא נתעברה אין כאן סכנת נפשות לכן סמכינן אטעמא דמן השמים ירחמו שלא תבא לידי סכנה וכל שכן דא"ש למ"ד שמא תתעבר ושמא תמות דהוי ספק ספקא שמא לא תתעבר ואת"ל תתעבר שמא לא תמות ורק ר"מ דחייש למיעוטא גם בלא סכנה ס"ל דתשמש במוך דחייש למיעוטא שמא תבא לידי סכנה. והיוצא מזה בנדון השאלה דאפילו נאמין לדברי הרופאים (מה שיש לפקפק בלא"ה לדברי הטור י"ד סי' קפ"ז) עכ"פ לא נאמין להם שבודאי תמות אם תלד דמאין יכלו לשפוט כן בודאי אחרי שהאשה כבר ילדה איזה פעמים וחיתה וא"כ לא עדיף מהא דג' נשים דג"כ איכא ס"ס זה שמא תתעבר ושמא תמות ואעפ"כ ס"ל רבנן דקיי"ל כוותיהו דמן השמים ירחמו ולא תשמש במוך ולכן ליתן מוך לפני תשמיש בין לרש"י בין לר"ת אסור אכן גם ליתן לאחר תשמיש ולשאוב הזרע לא ראיתי היתר שאף שלר"ת הותר זה מכ"מ התוספ' והרמב"ן ריש פ' כל היד חולקין עליו וכפי הנראה גם הרשב"א והר"ן שם הסכימו עמהם ואפילו רש"י אף שהרא"ש מסופק בשיטתו בזה מכ"מ הריטב"א ביבמות כתב בפי' דגם אחר תשמיש אסור לרש"י וכנראה גם מדבריו בש"מ שהבאתי לעיל עד שכמעט דעת ר"ת היא דעת יחידית בזה ומי יקל ראשו להכריע כמוהו נגד כל שאר הראשונים.

ב"ה אלטאנא, יום ג' ז' טבת תרכ"ד לפ"ק. להרה"ג וכו' מ"ה אלכסנדר אראן אב"ד דק"ק פעגערסהיים נ"י.

ע"ד דבר שאלתו דמר נ"י באשה שכל פעם שילדה קשתה לילד והיתה בסכנה גדולה ונמלטה בחסד הקב"ה אבל מעתה אמרו הרופאים להבעל שישמר לכל יקרב עוד אל אשתו כי אם תתעבר עוד ותלד אין מזור ורפואה ותמות בודאי ושאל האיש ברוח נשברה ובמר נפשו אם מותר לו לשמש עם אשתו במוך לכל תתעבר כי אף שקיים כבר מצות פרי' ורבי' בכך ובת עכ"ז יצרו תקפו לבלתי שבת גלמוד ויבא לידי איסור וגם כדי לקיים מצות עונה.

תשובה — גרסינן יבמות (דף י"ב) ג' נשים משמשות במוך קטנה מעוברת וזקנה קטנה שמא תתעבר ושמא תמות מעוברת שמא תעשה עוברה סנדל מניקה שמא תגמול את בנה וימות וכו' דברי ר"מ וחכמים אומרים אחת זו ואחת זו משמשת כדרכה והולכת ומן השמים ירחמו משום שנאמר שומר פתאים ד'.

והנלע"ד דטעמא דרבנן דאע"ג דכלל בדידנו דאין לך דבר עומד בפני פקוח נפש ואין הולכין בפי"נ אחר הרוב זה דוקא ביש ודאי סכנת נפש לפנינו כגון כנפל עליו הגל דאו חוששין אפילו למיעוטא דמיעוטא אבל בשעתה אין כאן פקוח נפש רק שיש לחוש לסכנה הבאה בזה אזלינן בתר רובא כמו לענין איסורא דאל"כ איך מותר לירד לים ולצאת למדבר שהם מהדברים שצריכין להודות על שנצולו ואיך מותר לכתחלה לכונוס לסכנה ולעבור על ונשמרתם מאוד לנפשותיכם אע"כ כיון דבאותה שעה שהולך עדיין ליכא סכנה הולכין אחר הרוב ועוד רא"י לזה

אחינו

חלק א - סימן כג

שו"ת

בענין המסתכנת בעיבור ולידה

מחשק חני"ג.

דכיון דאיכא חשש סכנה מהכ"ת יהי' הרשות בידן לשמש בלא מוך כיון דאיכא חשש סכנה, והא אסור להחמיר במקום סכנה ועכצ"ל דזהו באמת חשש רחוק ומיעוט שאינו מצוי ולא חיישי רבנן להאי ועל זה יש לסמוך משום שומר פתאים, [ועי' מש"כ בזה בחשו' בנין ציון סי' קל"ז בפלוגתא דרבנן ור"מ אי חיישינן במיעוטא כהאי כיון דהסכנה לא הגיע עודנה כמו שמותר לירד בים, ובאמת קשה לשקול במשקל סברות מחדשות במקום סכנה] עכ"פ גם לדי' הראשונים בשי' רש"י דלרבנן אסורה במוך היינו דוקא בחשש רחוק שלא חששו ובודאי לא תתעבר אבל היכא שתתעבר ולדברי הרופאים איכא סכנה מהכ"ת נחשו וא"כ לפירש"י גם במוך לפני תשמיש דפליגי בזה ר"מ ורבנן וקיי"ל כחכמים היינו דוקא בג' נשים דאיכא חשש רחוק אבל לא כן במקום דאיכא סכנה ודאית דגם לרבנן מותרת ולא אסרו השמוש כל עיקר כמש"כ.

וע"כ לדינא יש לסמוך על שי' הראשונים דמותרות לשמש במוך גם לרבנן ועל ד' הישי"ש שהקיל מפורש בזה ועל דברי הרדב"ז וגם י"ל דהר"ת מודה בזה וכן מצאתי אח"כ שכמה מחברים הקילו בזה.

באשה שלדברי הרופאים תסתכן בעיבור ולידה אי מותרת לשמש במוך, העלה להתירא.

(א) **ע"ד** שאלת מעכת"ר באשה אשר לדברי הרופאים תסתכן בעיבור ולידה אי מותרת לשמש במוך לפני תשמיש והנה בתשו' רעק"א סי' ע"א וע"ב ובחת"ס סי' קע"ב ובבינת אדם החמירו בזה ובתשו' חמדת שלמה סי' מ"ו הקיל בזה הובא כל זה בפ"ת סי' כ"ג ובצ"צ החדש הקיל ג"כ בזה והגרעק"א הסכים להתיר רק לעשות במוך אחר תשמיש כסדר בדיקות בחורין וסדיקין וע"י בדיקת מוך הרבה להפליט הזרע י"ל דאסור יעו"ש.

ועכצ"ל הא דס"ל לרבנן דמשמשות

כדרכן וסמכינן על שומר פתאים ד' משום דזהו חשש רחוק ומיעוטא דמיעוטא שאינו מצוי שתתעבר, ובאמת נתקשו בזה הראשונים עי' בריטב"א שהקשה לפירש"י דלרבנן אפילו הני ג' אסורות במוך ואמאי כיון דאיכא סכנה האין מכניסות עצמן משום שומר פתאים ד', ועי' באס"ז כחובות שהביא כן בשם הרא"ה לפום האי טעמא רבנן אסרי ואמאי כיון דמסתכנא אלא דמה שהוכיחו מזה הראשונים ותייצו דלרבנן מותרות לשמש במוך ג"כ אלא שאינן מחויבות צ"ע

שאלות

חתם סופר חלק או"ח

ותשובות

תשובה כג

שלמא רבא לגברא רבא דחזיא לכהנא רבא ה"ה י"ג הרבני הנגיד המפורסם כש"ת מו"ה שמואל ב"ץ **שאל** נשאלתי ממעלת כבודו אם לחוש למש"כ פרי חדש באו"ח סימן קכ"ח [סעיף ל] שמצא כתוב בשם ספר המקצעות שחיבר רבינו חננאל ז"ל, דכהן הנכנס בבית שאשה נדה שם לא יברך את ישראל, וברכתו קללה תחשב לו ולורעו. והפרי חדש מסיים שאין לפרסם הדבר. והנה במחילת כבודו עבר על דברי עצמו, והרי פרסמו.

הנה דברים הללו הביאם הראב"ד בפירושו למסכת תמיד [פרק החלו עולים] ונדחק מאד למצוא טעם לדבר. ועיקר דבריו לחוש לדברי ר"ע במס' שבת ריש פרק ר"ע ובמתני' דמס' ע"ז [מ"ז ע"ב] דע"ז איתקש לנדה להחמיר, ואם כן הוא הדין נדה איתקש לע"ז, וע"ז למת שהכהן מוזהר בלא יבוא, ועוד בע"ז כתיב הרחק מעלי דרכיך. ואם כן הוא הדין נדה. ושוב נסתפק הראב"ד אם ר' יודן שבספר מקצעות גם בזמן הזה אמרו, ומסיים המחמיר מתברך.

ולולי דברי הראב"ד הייתי אומר חומרת המקצעות הוא על פי מש"כ רמב"ן על התורה בפסוק לא אוכל לקום מפניך כי דרך נשים לי, וגם בפרי יצא [בראשית ל"א ל"ה], ותוריע [ויקרא י"ב ד'] שהאומות הראשונים היו יודעים להזהר עוד שלא לדרוך על מקום דריכת כפות רגלי הנדה, והיו נוהרים מהבל דבורה וכדומה הרחקות יתירות עפ"י ידיעתם בטבעיות שהוא ארס

מוזיק. וא"כ ס"ל דכהן שאינו נוהר בזה אינו ראוי לעמוד לשרת לפני ה', משום הקריבהו נא לפחתך.

הנה כי כן בזמננו אלה דאין שום אדם נוהר מזה, או דנשתנו הטבעיים והזמנים והמקומות או כיון שדשו ביה רבים שומר פתאים ה', בין כך ובין כך לעת כזאת אין כאן בית מיחוש בענין זה, והמחמיר אינו אלא מן המתמיהים.

וידעתי כי הגאון מו"ה זלמן מרגליות בתשו' בית אפרים [חאו"ח סי' ר'] נתעורר ע"ז לומר דמשום כן אין הכהנים נושאים כפים בכל יום ויום בזמננו. ונ"ל טעם פשוט, דנשיאת כפים כתיב בקרא אחר עבודה, וכדילפינן רפ"ב דמגלה מדכתיב וירד מעשות החטאת ויברך את העם, ותפילה במקום עבודה. ואין ספק כשאין עבודה רצויה והיא פגול ח"ו גם ברכת כהנים לא תחול על המתברכים אז. והיות בעויה כל ימות החול טרודים על המחיה והכלכלה, ורוב התפלות בלי כוונה וטרדה מרובה, ותפלה בלא כוונה כקרנן שאינו רצוי. על כן מברכים ביו"ט שהעולם פנויים ומכוונים בתפלתם, וכדאי גוונא כתב בפירוש המחזור על המנהג שנהגים לברך הילדים לבשת ביו"ט דווקא.

ולע"ז מ"ש הוא נכון ואמת, וה' יזכנו לראות כוונתם בעבודתם וישראל שרויים על אדמתם בחצרותם ובטירותם.

והנני חותם באהבה רבה א"נ, פ"ב יום ג' ט"ו תמוז תקפ"ל

משה"ק סופר מפפד"מ

אריה

שאלות ותשובות - סימן כז

ש

ולענין אם יש לחוש במקום מנוחה לכל זה. ראינו בס' עיקרי דינים מביא צ"ח חשבוני לרוב הכסף לענין לנחוק תנור וכירים שאופין בו שאסר בלילה הל"ל היכא דלר"ז לבנות בית הלמוד. ודעתו דלף במקום מנוחה יש לחוש. והלך ב"ן הא דכתיב דל"ן לשפוך מים השלוצים למלח מנוחה משום מה או הקופה דשומר מנוחה לא ידע דבר רע דס' כבר חל המנוחה משקרא ע"ש. וצ"ח הל"ל פסק עליו ודחה ראיותיו עיי"ש. ובהשגחה נ"ב שם כתיב ג"כ טעם להחיר דהוי שומר מנוחה עיי"ש. ולע"ז נראה דבמקום מנוחה ודאי יש להחיר והצו דלא לסייף עלה וכמו שנתראה מנחל דמים ששאלו למלח מנוחה ומילוק הל"ל אינו נראה.

ודע דלף בדברים שיש בהם סכנה מ"מ דבר שהוא מנהגו של עולם ודבר הכרחי ל"ן לחוש. דהרי חרצפה לריקים להודות וצ"ח מהם הולכי מדברות והולכי ימים. הרי דליכא בהם סכנה. ומ"מ מותר לפרוש בספינה וללך במדבר ועיין בחו"ה ה' רמ"ח לענין אם מפליגים סמוך לשבת. אבל בחול כרי ולמה לא יאסור משום סכנה. ועי' ירושלמי פ' בונה מוליקין הלכה ו' מובא בספר"ח דמפרש ל"ס הגדול הוי סכנה. ח"ו דבדברים כאלו אשר הם לנורך העולם אין חיבור כלל. וכן אין חיבור לחשה להזקק לבעלה אע"פ דהילדה הוי סכנה אע"פ לחשה אינה מנוחה צפ"ו וכן אפי' יש לה כמה צנים דכ"ו הוא דרכו ומנהגו של עולם לכך אין חיבור וחש משום סכנה. ובקטנה חיבת פלוגתא ביבמות פ"ק דר"מ ס"ל דמשמשת צמור דשמח החטבר והמות. ורצ"ח ס"ל דמן השמים יתמו. משום דבקטנה חיבת סכנתא יתירה לכך ס"ל לר"מ דמחויבת לשמש צמור ואין דבר זה הכרח ולנורך העולם דיכולה להגשא בצדלותה. ורצ"ח גם צוה לא חשש ע"ש. וכן מה שאמרו חז"ל דכל הדרכים צחות סכנה. ועכ"ל מותר ללכת לדרך וכן כנגדם לכך דלריך להחלל מקודם כדל"ח בצרכות פ' הירואה דסרימי שם עלילות שקרים וכה"ל כמו שפירש"י ועכ"ל אין חיבור לכנס לשם וכדומה לזה הרבה דברים הריקים לישב העולם ולא סגי בל"ה. ויולא לנו מזה לפרוש ל"ס הגדול לשוט הייט כדי לטוטט בעולם ולראות דברים חדשים וכדומה כמו שפירש"י מהראוי להרחיק מזה. רק לנורך מנוחה ל"ו לסכנה כדמוכה מאוגיא דמ"ק לפי פירושי שכתבתי. וכן ללכת במדברות ולכנס בשאר סכנות במקום שאין לנורך והכרח צודאי ראוי להרחיק. אבל מה שהוא מנהגו של עולם אין לחוש לסכנה כמו שכתבתי: אריה ליבוש באליהאווער

בענין מה דאיתא בס"י קי"ו ס"ה בהג"ה כמה דברים האסורים משום סכנה וז"ל:

וכן יזהר מכל דברים המביאים לדי סכנה כי סכנתא מניחא מאיסורא. ויש לחוש יותר לספק סכנה מלספק חיבור וכו'. ועיין בחו"ה ס"ס תכ"ו שכתב ג"כ המחבר ז"ל הרבה דברים אסורים מפני שיש בהם סכנה נפשות וקלחת נחבולו צפור יו"ד סי' קי"ו ועוד יש דברים אחרים וכו' וכל העובר על דברים אלו וכיוצא בהם וחמור הרגיו מסכן בעלמתי ומה לאחרים עליו בדרך מכין אותו מכות מרדות. והוא מהרמב"ם ס"ח מהל' רואה ושמירת נפש עיי"ש שם שמה דברים אלו שכתב המחבר והרמ"א כאן ובחו"מ ס'.

אכן המיה לי מאד על הרמב"ם והעור והמחבר שלא כתבו רק דברים אלו שאסרו חכמים משום סכנה והשמיעו הרבה דברים שזכרו בהם דהוי סכנתא. וגם בזמנינו קפדי טובא לכל הדברים האלה והדומים לאלה המגוללים בלוחות ר"ק ז"ל ולוחות ר' טפטיל עיין צ"ח קטנים שמביאים בס' זה. וכדומה לענינים אלו. ואין ח"ש שם על לב לחוש לדברים המזכרים בהם. וטעם הדבר נעלם ממנו כמה שהקילו וחזרו והקילו בזה. ובשאר חומרות בזה מחמירים מאד. וחוששים אף לשיחות זקנות ולמה לא יחשו נדברי חז"ל עכ"ל כמו ללוחות המזכרות. לכן שומר נפשו ירחק מהם.

ונחזור לענין ראשון צמור לוחות הל"ל דעוד יש לגמגם ע"ז דלי ס"ד שיש צענינים אלו סכנה כדבריו ח"כ למה לא נמלח בהם מזה דבר. ולמה לא נכתבו דברים אלו צין כל הדברים דמיתיה הש"ס דאסורים משום סכנה. ולמה האו וסירי' כל הנך עד שגא הרב רי"ח ז"ל ויסדם. ומקמי דלחי הרי"ח מלך אגמריניה. והג"ל בזה דככל הנך דחני בה"ס דאסורים משום סכנה יש כאן חיבור גמור מדרבנן עכ"ל דחששו לדברים אלו משום סכנה והעובר ע"ז מביא אותו מכות מרדות. אבל ככל הנך דחני הרב החסיד ז"ל הם משמות רמוקות ואפשר לא יזיק רק לא' מני אלף אשר מדינה ומתק"ל אין לחוש לזה. והעובר ע"ז אין מביא אותו מכות מרדות. רק שהרב ז"ל עשה בזה משמרה למשמרת ולפנים משורת הדין דרך טלה הוא דקאמר להרחיק מכו"ו אף דהוי רק השגח כל דהו שלא נכשל בזה אף א' מני אלף. ומשנת חסידים הוא. ומאן דלא קפיד לא קפידן צדיקים. ואין צוה חיבור. רק היולא וחדד לנפשו וחושש לזה הע"ב:

רבי יחזקיה חסיד

בן איש חי - שנה שניה - פרשת פנחס

אָמְרוּ חֲכָמִים (חולין י'): חֲמִירָא סְכָנְתָא טְפִי
מֵאֲסוּרָא, שְׂיֵישׁ לְחוּשׁ לְסַפֵּק סְכָנָה
טְפִי מִסַּפֵּק אֲסוּר; וְכָל אָדָם חָיִב לְשַׁמֵּר עֲצָמוֹ
וּבְנֵי-בֵיתוֹ מִפֶּל סַפֵּק סְכָנָה וְנִזְקֵי הַגּוּף. הֵן
אֲמַת, תִּמְצָא בְכֶמְהָ דְבָרִים - "שְׁמֵר פְּתָאִים
ה'" (תהלים קטז, ו) - אַל יִסְמֶךְ הָאָדָם עַל
הַנֶּס (פסחים סד:), דָּאָם עוֹשֵׂין לוֹ נֶס, מִנְפִין
מְזִכְיוֹתָיו (תענית כ:); וְהָאָדָם יִשְׁתַּדֵּל לַעֲשׂוֹת
שְׁמִירָה, כָּל מָה שֶׁבִידוֹ לַעֲשׂוֹת, וְהֵשֵׁם יִתְפָּרֵךְ
לֹא יִמְנַע טוֹב.

קובץ שיעורים - מסכת כתובות

קלו) ומן השמים ירחמו, שנאמר שומר
פתאים ה', וצריך ביאור, מ"ש מכל ספק סכנה
דדחי שבת ולא סמכינן אהא דשומר פתאים
ה', וכעין זה נמצא, ע"ז ל', אוכל תאנים וענבים
בלילה ואינו חושש משום שומר פתאים ה' וכן,
גדה ל"א, משמש ביום תשעים משום שומר
וגו', וצ"ל דאין האדם חייב להמנע ממנהג
דרך ארץ, וממילא הוא כאילו אין בידו לשמור
את עצמו ואז גשמר מן השמים, אבל היכא
שבידו להזהר אינו בכלל פתאים, ואם לא ישמור
את עצמו הוא מתחייב בנפשו ולא יהא משומר
מן השמים.

ש ב ט

שער ראשון - פרק יט

מיהודה

א) ובענין חשש סכנת נפשות יש בש"ס דבר הדורש הגדרה נכונה. והוא
כי לפעמים מצוין שאעפ"י שיש חשש סכנה מ"מ מותר לו לסמוך על זה כי
מן השמים ירחמו. כמו שמצינו לענין ג' נשים משמשות במוך דס"ל לחכמים
משמשת כדרכה והולכת ומן השמים ירחמו משום שנאמר שומר פתאים ד".
וכן מצונו לענין מילה ביומא דעייבא (יבמות ד' ע"ב) דלכן לא מלו אבותינו
במדבר משום דלא נשבה להם רוח צפונית ומסיק והאידיגא דדרשו בו רבים -
שומר פתאים ד".

וכן גבי מילה ביומא דעייבא השתא דדרשו בו רבים ונעשה מנהגו של
עולם כך (ובדאי לא נזהרו גם מהקהה ביומא דעייבא) אין לאסור וסומכין על
מן השמים ירחמו. וגם הריטב"א בשם הר"ם לא אמר לאסור על מי שרוצה
למול רק להפך, כי מי שמקפיד בדבר זה ונוטה להזהר ולבלי לגרום אחרי
מנהג הצבור שאין מקפידין שפיר עבד.

שוב הראו לי כי סברא זו מפורשת בהרחב דברים בס' שם אריה"ט
כ"ז ומביא ראיות כי בדבר שהוא מנהגו של עולם ודרך הכרח אין לחוש
וסומכין על רחמי שמים, שהרי הולכי מדבריות וימים צריכים להודות מפני
שיש סכנה בדרכים אלו ובכ"ז מותר ללכת במדבר ולפרוש בים. וכן לידה
בכלל סכנה היא ומ"מ אין איסור. אפילו למי שיש לו בנים וכן לאשה עצמה
שאינה מצווה. מפני חשש סכנה. וחז"ל דרשו גבי פועל ואילו הוא נושא את
נפשו - שמסכן נפשו לעלות לראש הגג או לראש האילן בשביל שכר פועלו,
וגם מלחמת רשות לא נאסרה מפני הסכנה. - והכל משום שכך מנהגו של
עולם לעשות.

ואמנם יש מקום לומר כי איש הנוהר בדרכיו ביותר ואינו נגרר אחרי
מנהג העולם צריך להזהר גם בזה, ולכן נוסים דברי הר"ם שבריטב"א ביבמות
שהזכרנו. וכן נזכרת סברא כזו בס' תרומת הדשן (סי' ר"א) לענין קטלנית כי
יש מקום להתיר. מתוך שאנו מתי מעט וצריכים לישא מאשר נמצא דשו בה
רבים ושומר פתאים ד" אן הוא מסיים כי צריך לישן אם שייך האי טעמא
לת"ח שיועד ומכיר ונוכר למופלא בדורו - "עייגש -

א) ויכל זה יש חשובה מספקת לאלה המתחכמים הרוצים להכניס מחשבות
און בלב הדור הצעיר למעט את הילודה, בטענה שאין הנשים בזמננו חזקות
לילד ילדים הרבה ויש בזה צד סכנה. ויש גם המרחיקים עוד יותר לבקש
חשבונות רבים ומוסיפים טענה, כי גם כשאין סכנה בעצם הלידה יש חשש
שהטיפול במספחה גדולה מתשת חחה של האשה ומוסכן כן בריאותה - ובין
כה וכה חותרים תחת הצווי הראשון שבתורה. פרו ורבו ומלא את הארץ".
ידוה הלב לראות כי ישנם המחקים בזה את מנהגי גויים ידועים בנימוק של
חשש סכנה.

מנחת חלק ב - סימן לו שלמה

ולענין עיקר הדבר מה נקרא ספק פקו"ג ומה לא, ועד
איפה הוא הגבול, גם אנכי בעניי הסתפקתי
טובא בזה, אלא שמצד הסברא נלענ"ד דכל שדרך רוב
בני אדם לברוח מזה כבורח מפני הסכנה ה"ז חשיב
כספק פקוח נפש וקרינן ביה ככה"ג וחי בהם ולא שימות
בהם, אבל אם אין רוב בני אדם נבהלים ומפחדים מזה
אין זה חשיב סכנה, קצת דוגמא לכך הרכבת [זריקת]
אבעבועות לילדים, אע"ג דמצד הדין אפשר צריכים
באמת להזהרו ולעשותו בהקדם האפשרי אם הרופא
אומר שכבר הגיע הזמן לעשותו, אך אעפ"כ אין רגילין
לכל לעשותן כבהילות ובוזיות, ולפיכך אף אם באמת
יש בזה קצת סכנה הו"ל כמ"ש חז"ל והאידיגא שומר
פתאים ד' וחלילה לחלל שבת עבור כך, משא"כ אם אחד
נמצא במקום כזה שיועד ברוח שאם לא ירכיב עכשיו את
האבעבועות בשבת יצטרך לחכות ד' או ה' שנים, כיון
דבזמן מרובה כזה ודאי נבהלים ומפחדים לשהות, אפשר
דשפיר חשיב כפקוח נפש ודוחה שבת³.

שמירת שבת כהלכתה - פרק לב - דיני פיקוח נפש

הרשות והחובה לחלל שבת

א. חייב אדם לעשות הכל כדי להציל נפש מישראל, ואף מותר לחלל את
השבת לשם כך, ואפילו מצוה לעשות כן בכל מקרה שקיים פיקוח-נפש (א) או
ספק פיקוח-נפש (ב). וכל הזריו וממהר לחלל את השבת במקרה כזה - הרי זה
משובח (ג).

(א) סי' שכח ט' ב, וראה לעיל פכ"ה הערה טו לגבי שלוחי מצוה כשרוב פעמים אין סכנה, בשם הגר"א וסרמן
זצ"ל; ומחליין את השבת אף למי שעושה עבירות לחיאבון - סי' שכט במ"ב ס"ק ט, שו"ת מהר"ם שיק או"ח סי'
קמ-קמג, או"ש פ"ב מה' שבת ה"ח, שו"ת מהרש"ג ח"א סי' נג, חו"א יו"ד סי' ב ס"ק כח ושו"ת חלקת יעקב
ח"א סי' מה, וע"ע סי' שכח בפמ"ג מ"ז ס"ק ו, ועיין להלן פ"מ סעי' יז ובהערות. (ב) סי' שכח ט' ה ובמ"ב
ס"ק י, סי' שכט ט' ג; ומה נקרא ספק סכנה, עיין יומא פה א תו"ח ולפתק, וחי בהם ולא שימות בהם, שלא
יכול לבוא בשום ענין לידי מיתת ישראל, ועיין חו"א אהלות סי' כב ס"ק לב ד"ה בפת"ח, דלא מיקרי ספק פקו"ג
בדברים העתידים, שבהוה אין להם כל זכר... והלכך אין דנים בשביל עתידות וחזקות, עכ"ל, וכה בקובץ אגרות
החזו"א ח"א סי' רב, ועיין שו"ת וע"א סי' ס ד"ה ולעני"ד. ועיין ספר שכט מיהודה ח"א בהערות נוספות לפרק
ח-ט, ובי"ה בינע"ס ח"ה, דלא נקרא ספק אפ"כ סיבת הסכנה כבר ישנה לפנינו, אבל היכי שהסכנה עדיין איננה,
אלא שהיא יכולה להתפתח אח"כ, אין זה בנדר פקו"ג, עכ"ל. ושמעתי מהגרשו"ו אויערבך זצ"ל ד"ל דהיכי שהדורף
(המחלה) כבר נמצא בגוף האדם, הרי"ז בכלל פקו"ג, אולם לא מיקרי ריחוק, אולם כל החולה חולך ורע,
משא"כ אם אין שנינו, כי אז נעשה כאילו פסקה הרדיפה לאותה השבת, ואסור לחלל שבת, אם יודעים כרוז שאפשר
לדחות את הטיפול למחר בלי שום נזק, עכ"ד (וראה להלן סעי' ח והערה כג), וראה "תורה שבעל פה" חש"ב דף
כז ד"ה ומו"ש. ועיין ספר שבט מיהודה הג"ל סי' יט ס"ק ב, שמוכית ע"פ הגמרא בשבת קטב, כי יבמות עב א,
כחוכה לט א (וע"ע בקובץ שיעורים ס"ק קלו) ועוד, דכל דבר שהעולם נוהגים לעשות כן ולא לחוש, מותר אדם
לסמוך על "שומר פתאים ה'", כי מה שקצרה יד האדם לדעת ולהזהר ממנו, הקב"ה שומר עליו, ממילא דבר
שהעולם חוששין לו משום סכנה, הרי הוא בנדר סכנה, וכן גם דעת הגרשו"ו זצ"ל. ועיין שו"ת בנין ציון סי' לו,
דכל שעתה אין כאן פקו"ג, רק שיש לחוש לסכנה העוללה לבא - בזה אוליין בתר רובא כמו לענין איסורא.

3. ע"י ששי"כ פ"כ הערה ב'.

ביצה קלופה שעבר עליה הלילה

סימן לט

בצלים קלופים שעבר עליהן לילה אם מותר לאוכלם

מכתבו מנילה עיפא בשאלתו כגון השגתי ח"ל: שאלה נא לפניו, צבית תבשיל גדול שמבשלים סס כמה מיני חיימי למוכרם להרבה חנויות, ונרכיין כמה פעמים אחיז מלות ליער בצלים ליומא חולא, ולקלפם לרכיין לעבוד זהו אחיז אכזים שעי"ז עולה שער המאכלים, ואיזדמן להו מקום לקנות בצלים קלופים בחדוד עיקרי הראשים - וכ"פ נותר להם מיומא חד על חבדו ועלה השאלה אי אריך למיעבד הכי להשתמש בצצלים שעבר עליהם הלילה בני קלופתם ועיקרי הראשים נגד הגמרא כה"ז א"י האוכל שום קלופ ובלל קלופ דמו בראשן משום דרוח רעה שוכה עליו. וכת"ה אריח בציאות נפלא וחריפות גדולה להתיר חב הכי כדעבד כיון דהוי שעת הרחק ודבר האסור משום רוח רעה אסור רק בפתחילה אבל כדעבד מותר, וי"ז כדעבד דמי - כת"ה ביקש ממני א"כ לעיין בצריותא דהרי עובדא.

ג) ולא אינו מה שכת"ה שקיל וטרי אי שייך בכלל זה"ז ויניס האסורין משום רוח רע, והביא מתוס' יומא ע"ז לענין ר"ר לשיבתא לאין כוהג בזמן הזה וכן מתפ"ד סי' רי"א לענין קטלנית דכמה פ"ח גזולים וחכמי מעשה דלא הוי קפדי לישא אותה - זה אינו אטו כלכו במדא מחתי מתחיתו, אדרבה מלשון התוספות וימא ע"ז ב' הגי' ח"ז א מה שהעולם אין זוהרין עכשוו זה, לפי שאין אותה ר"ר שורה באלו המלכות, כמו שאין זוהרין על הגילוי ועל הזוגות - דייקו התוס' אותה ר"ר אינו כתיב, אבל לא על דרך כלל על כל מה דאסור משום ר"ר. כמה מהרבינים שזכר דור ערוה להמיר אשה קטלנית, ורק כשיש עעמיס ותנאים ונימוקים שונים, צעל זכר, או מת בדבר וכיו"צ, ולא תמכו ענתם לומר בדרך כלל שזה"ז אין לחוש, אף על פי שכתשו' מהר"ב"ח סי' ל"ו באתעב התשובה כתב ח"ל כי בזמננו זה אין מי שיחוש לאיסור קטלנית וסמכו על שומר פתאים ד', ולשון זה גם בתשו' מורתי סימן כ"ב, ועי' תשובות מהר"ם אלשקר סימן ע"ט מביא תשובת הרמב"ם נעתק מלשון ערבי מועתק בכ"ח סופ"כ"ב מאוס"ב וכן בתפ"ד סי' רי"א, ועם כל זה חרדו הרבנים שזכר דור שלא להמיר אשה קטלנית רק בתנאים ויזאום מן הכלל ורק לפעמים. אחת המזיני כמה פעמים בש"ס, והשת"ל דדשו בו רבים שומר פתאים ד', בשבת קב"ט לענין הקזה, וביבמות ע"ב א' לענין מילה ביומא דיעבד והאידינא דדשו בו רבים וכו', ונכרה ל"א א' השתמש ביום א' מתא יע שומר פתאים ד', ובע"ז דף ל' ע"ב אוכל אדם עכבים ותפלים צלילה ואין חושש משום גילוי חרדו וכו' - ועי' בפ"ק חריפותא מתוס' י"ט על הראש"ש שם ע"ז ח"ל בכל דבר השמיני ורגילין בה קאמרינן דמכו אהאי קרא כי הא, דכמה דוכתי בגמרא ומינייהו דפ"ק ביבמות לענין תשמיש קטנה ומעוברת ומניקה. מכ"ז נראה דלא סמכינן להתיר דבר האסור משום סכנה, רק הוי דדשו בו רבים ונאמר בגמרא או בראשונים, והכי דלתמר איתמר - ואנן ייענו דעד היום העולם זוהרין שלא לאכול שום ובלל קלופ שעבר עליהן לילה.

ומה שכתב כת"ה דהו מקרי שעה"ד כיון שצריכין עוד עובדים לקלופ הנבלים וייתיקר השער - זה לא נקרא שעה"ד רק הפסק, וענין לא צבירי אס הפסק קתה לפי ערך ר"ח הפ"ח, ומסקנא דמילתא בני"ד אין לנו יסוד נאמן להתיר כדעבד, דין מפורש בגמרא לאיסור - גם אינו צריך שני"ד דין לכתחילה או דין לדעבד, א"כ אין צבירי להתיר - ומי שכתו גדול וכריע, יקלה לי כת"ה שלא עלה בידי להיות למסייע לפסקא דתמ כת"ה - כי תורתנו תורת אמת בלי שגלות פנים.

והכני זהו ידיו ומוקירו כערכו הרס מצרכו בצרכת התורה וכ"ט ויפילו מעינותיו חו"ה. ערב חנוכה תשנ"ח, פה ציריך יצ"ו.

הש"ס קאמר דדשו זה רבים ושומר פתאים ה' ומכיון אהימנומיהו דרננן בעלי התלמוד, משא"כ בקטלנית דהא דדשו זה רבים הוא זמן אחרונים וגם לא בכל המקומות וכו' עיי"ש. ומה גם שצ"ד אין זה שום דבר הכרה, ובכל יכולים לתקן ע"י שיטתיר הקליפה או שיציר מלה וכו' וכמו שיטתיר, ומה לנו להכניס עצמינו בתשע סכנה ולסמוך על שומר פתאים ה'. ויעוין נאכן עורא על דך קרא [תהלים קט"ו ו' ח"ל], שלא אחשוב תשובות להמלט כי שמי נפשי לאחד הפתאים וכו' כי השם שהוא מנו ורפוס יושיעני עכ"ל, וצ"ד"ק כי הפמי שאין יודע תשובה להגלל מרעמו האל שומרו כשמישים עליו בטוחו וכו' עיי"ש, והיינו ככה"ז שארין תשובה להגלל אצל לא להכניס עצמו לתחלה לסכנה.

ועיין בתורות הדשן סי' ר"ח, שגמגם ג"כ צבירי דשומר פתאים ה', דל"ע אס שייך האל טעמא דנ"ח שידוע ומביר ואפי' צבירי דעמלא קשה הדבר לצדד כ"כ להמיר הואיל ואיכא חשש סכנה כדאמר בפרק אין מעמידין פרוקא לסכנה בתמיה וכו', עיי"ש דמסקי להמיר רק משום עיגון ואלא תלונה לתרבות רעה עיי"ש, והיינו דהא שמשפיקר עצמה ותלא מן הדמ גרוע מסכנה הגוף ודו"ק.

ובשבת דף קכ"ט ע"ב, לגבי הקוה, כיון דדשו זה רבים שומר פתאים ה', ופרש"י שהורגו בו מפני דוחקן שיהיו קרובים לסעודה שבת וכו' עיי"ש. וכן ביבמות ע"ב ע"א, במילה ביומא דיעבד וציומא דשומא, והאידינא דדשו זה רבים וכו' עיי"ש, והיינו משום מלות מילה בזמנה. משא"כ צ"ד שאין שום הכרה, וגם יכול לתקן ציקל וכני"ל, מנה לנו להכניס עצמינו ובקושיית הפוסקים הג"ל ודו"ק.

ובפר"ט למה שדנו כמה פוסקים לגבי משמעות צמון, דשגש נגיס סקיקא הוי שמה תסמקן, או דלא שכיח כלל להעבד, אצל אס הרופאים קובעים שיש סכנה ודאית לא צמפנין על שומר פתאים ה', עיין שו"ת אמת דקד אהע"ז ח"א סי' פ"י ובשו"ת מורת חסד אהע"ז ח"א מ"ד ועוד. וא"כ צ"ד שארין מתחייב בנפשו ודמו בראשו, והוה צרי הייקא דהא לא גרעה הסכמת חכמינו הקדושים מהסכמת הרופאים, ככה"ג ליכא לניסמך על שומר פתאים ה', אלא במקום שחכמי הש"ס או הראשונים גופייהו החליטו אומר דמתמת דדשו זה רבים עבדיה סכנה, אצל צ"ד שרבותינו ואבותינו מהו לא ורק עבדיה נפכו ע"י בעלי עסקים וכו', פשיטא דל"ש זה כיון דדשו זה רבים וכני"ל משו"ת חיים שלא ודו"ק.

ובצ"ד מזהו אם יש מקום להקל בזה מחמת שומר מזהו לא ידע דבר רע. הנה תאגודה שבת הג"ל מצויר שהמיר הביצים מתמת דמנווח מנינות, אצל בלשון תשובות מהר"ם צ"ב [ירושלים תש"כ] ח"ב סי' מ', וכן כהגמ"ר הג"ל, דלכפי הקודש שעליהם מליים, משמע דמשום מזהו גרידאל לא.

ב"ד העולה מן האמור, שלא מנינו מי שמיקל בזה, ואדרבה מדברי הראשונים שדנו בזה נראה דמשו לה, וכן גדולי הפוסקים האחרונים הביעו שלמה ומהרש"ם לא רלו להמיר, ומי יבא אחר דברייהם להקל ראשו בסכנתא שח"ל הפליגו בתומר הדברים ואמרו מתחייב בנפשו ודמו בראשו, שגא נמלא לשון כזה בש"ס רק עוד פעם אחת, בפוסקים דף קי"ח ע"א בנצבעה דברים שיש בהם משום רוח רע עיי"ש.

באים לידי מחלה זו ל"ע, שכירוע התהוות המחלה היא ע"י גידולים רבים שבפנים שהולכים ומתפשטים ומציערים כל כסיס חיות האדם וקיימו, ד"ל. ודין גרמא להתפשטות מחלה זו ובמנינו, כיון שצמפליים ראשם בזה במענות וסיבות שרות, וכן שאר מחלות ממאירות ל"ע שאין להם מזור ותרופה הם ע"י הרור"ר שנגשו כאן, ואולי רמוז במיש דמו בראשו, שמד באכלו הירדו כבו מוחלט ובגורא קיליא ל"ע... כי מיד כשאוכל הם מקבלים חל לפגום באברים שלו ושקליה לחיותה, יתכן ששהיה ויארין עוד ימים ושנים אבל סופו ללקות בזה, וכבר משעת אכילתו דמו בראשו. ובכפון זה אחד שנגג ואחד מיד, שהרי זה דומה למי שאוכל מאכל שיש בה סם המות, ולפיכך חיבה על כל אחד להקפיד על זה במשנה והזרות וכו'.

ב"ה, וינאן סיט, סבת השל"ה במדה ששאלת ע"ד צ"עם קלופים שעבר עליהם הלילה, אס יש מקום צבירה חופן להמיר להשתמש בה נגד המצויר צמ"ל ומנהג ישראל מדור דור.

א) הנה כבר נתפשט המנהג אצל אבותינו ואבותינו למוש מחל לוח שלא להשתמש כלל בצבירים שעבר עליהם הלילה בני קלופתם, ובשומי אל לצי לברר הדברים ראיתי באתרונים שכתבו כמה קולות בזה, ואני על משמתי כנר ליינו להרבה להעמיד מנהג אבותינו בידינו שלא הקילו בזה בשום אופן.

ב) וראיתי בתומר השכחה להגר"י פיק צאות י"א שעמד על זה שצפוסקים ראשונים ואחרונים לא הוכירו זאת, ומנהגו לנפן מונן שהעלימו דברים הללו להמיר לעם עיי"ש. ולפענ"ד אי משום הא לא איריא לאסקוי חליבא דהלכתא, שהרי הרמ"א כללא כיל ליהר מכל הדברים המביאים לידי סכנה ולא פטר כולם, והאחרונים כנר ליינו להרבה דברים שצמור בש"ס וראשונים למוש להם, עיי"ש בהגהות הגרע"א ובפ"ט ועוד, וכמו כמנה אזהרות מיוחדות רבינו יהודה החסיד שהעולם נוהרים ביומא אף שאין להם מקור בש"ס וש"ע וממ"ש הנו"ב בנהדו"ת אהע"ז סי' ע"ט, וראה בלשון קדשו של אא"ו בשו"ת דברי חיים ח"א אהע"ז סי' ח' שכתב, והנה לפלפל זה הוא למותר כי אין דבדו שאין לנו שום ידיעה והוא מדברים הנסתרים, ובמח"כ"ת הגאונים בתראי שהלכו לפלפל בכוונת דברי רבינו יודא החסיד ו"ל, וכי נכיל דבדו שאין מוצא לשכלנו להשיג וכו', וצ"ד אין בתמיה האחרונים לדמות דברי הקדמונים אס לא נמלא דבורות הקדמונים חולקים עליו, כי אנו כאין נגד חכמתם ומורשתם וחסידותם ויראחם, ועלנו לקבל דברייהם בזה הגם שהוא נגד התלמוד וכו' עכ"ל"ו ומכ"ש צ"ד שגלמוד ערך הוא בידינו בלי שום חולק דמתחייב בנפשו ודמו בראשו, וגם דברי הראשונים לא נמלא מי שמיר להדיא, ואמאן יניקו ונמרון שהטור והשו"ע חולקים על ש"ס מפורש. ועלמאם גם הגר"י פיק רק תמה קרא על שלא עוררו להמיר לעם, אצל לא עלמה על דעמו להסקי מזה להקל.

ובזה שהשיטת הרמב"ם, כבר נודע דרכו נקדש שהכפיש עניני הכפשים ורופות רעות, וכבר נזכר עליו צבירי הגר"א יור"ד סי' קע"ט ס"ק י"ג. ואמרינו כבר להצדיק את הדיק אבר מפי אנו פייס, שכיון שהטורות ועם הארלוות היטה גדולה מאד אצל אח"כ מצדיות ההס כומנו, היה חושש ללא לגבורי בת העברים ושאר אומות העולם ששועים מזה עיקר גדול באמונתם הטפלה, כידוע מכזי שקריהם להטעות לעבודות רעות שלהם, ומשום עת לפשות לה' דלא לגברו רכ"ל אחרים, ואשר זה עיקר כוונת ספרו הקדוש מורה נבוכים, הכמש כל הדברים האלו מכל וכל להליל המוני ישראל מרדת שמת להטפל ח"ו אחרי המכשפים והקוסמים, שלא לטור מאמונת הימד ומיומא טורא כל העולמים ודא אמת, אחר הגילי העכו"ם רח"ל, ולזה השיטת כל הענינים המדברים ברור"ו וכדומה, וזה אמת לאמתיה של טורא.

ה) וב"ש השד"ח משום כיון דדשו זה רבים שומר פתאים ה'. הנה הך כללא צ"ב טופא ולא לכל נמטר, ונמקום שחכמי התלמוד לא גילו לנו דאודא לה סכנתא אנו אין לנו. ועיין שו"ת חיים שלא ח"א סי' נ"ט, צייטוד דעת הג"י שיש לתקן צין מילה ביום המעון לקטלנית, דנמילה

* בענין הזה יש להעתיק מחוך מה שהארין בזה כ"ק מן המחבר ו"ע בשיחה קודש בסעודת ל"ג בעומר תשל"ו: ויבתי והתחבונתי כפיבת הדבר של מקרים מוצעים הנשמעים לדראבוננו, שאנשים נחלים במחלה הידועה ל"ע שאין לה רפואה... ובתחבונתי בזה הגעתי למסקנא, ולבי אומר לי שזה ברור כמשש, שזה מחמת שאין נוהרים מאכילת ביצים קלופים שעברה עליהם הלילה, כפי שהיו נוהרים בזה מאז ומתמיד. והגם שזוק"ק בשו"ת דברי חיים ח"א אהע"ז סי' ח' קרא אגר על המפליים בכונת צוואות רבינו יהודה החסיד שאין מבווא לשכלנו להשיג עיי"ש, מ"מ שלא בדרך הלכה אולי הרשות נתונה להתבונן בענין הסכנה שאמרו ח"ל, שהכוונה שעי"ז

יורד דעה - חלק ב

סימן מט

דבר עישון סיגריות

ו' דחנכה תשכ"ד

מע"כ ידידי הנכבד הר' אהרן קירשענבוים שליט"א.

הנה דבר עישון סיגריות ודאי מכיון שיש חשש להתחלות מזה מן הראוי להזהר מזה, אבל לומר שאסור מאיסור סכנתא מכיון שדשו בה רבים כבר איתא בגמ' בכה"ג שומר פתאים ה' בשבת דף קכ"ט ובגדה דף ל"א ובפרט שכמה גדולי תורה מחדות שעברו ובודרו שמעשנין, וממילא אף לאלו שמחמירין לחוש להסכנה ליכא איסור לפנ"ע בהושטת אש ונפרורים למי שמעשן.

ידידו מברכו. משה פיינשטיין

חושן משפט - חלק ב

סימן עו

אם יש איסור בעישון סיגריות

אסרו תג שבועות תשמ"א

מע"כ ידידי הנכבד מאד בן תורה וירא שמים באמת מוה"ר ד"ר ר' מאיר רוזנער שליט"א.

הנה ליתן כלל להא דאמרו שומר פתאים ה' בשבת (קכ"ט ע"ב) ובגדה (מ"ה ע"א) בשני דברים שאיכא בהם חשש סכנתא ולא זיהירי בהו, אף שדאי בסתם חשש סכנתא אסור לסמוך ע"ז אף אם יודמן כה"ג דבר שיש בו חשש סכנתא ולא זיהירי בהו אינשי, נראה פשוט דבדבר דאיכא הרבה שלא קשה להו לבריאותם כלום כגון הרבה מיני אוכלין שהאינשי נהנין מהם ביותר כבשרא שגנא ודברים חריפים ביותר אבל קשה זה לבריאותן של כמה אינשי, ליכא בזה איסור מלאכול מצד חשש סכנה, מאחר דהרוב אינשי לא מסתכנין מזה, ועיין ברמב"ם פ"ד מדעות שנקט ס"ם עניני אוכלין ומשקין הטובים לבריאות הגוף והרעים לבריאות הגוף ולא כתב בלשון איסור לא מדאורייתא ולא מדרבנן שאסרו כפתיים, כדכתב בהסרת מכשול שיש בו סכנת נפשות כפ"א מרוצח ה"ד שאסור להניחו ומחוייבין להסירו אפילו שהוא חשש רק לעצמו מעשה דקרא דהשמר לך ושומר נפשו גפשו ובלאו דלא תשים דמים, וכשאיכא רק חשש סכנה אסרו מדרבנן ומכין מכת מרדות (שם בה"ה) וחשיב פרטי הדברים ע"ס הפרק וגם בפ"ב, אלא כתב רק הקדמה מסביר בעלמא בראש הפרק הואיל והיות הגוף בריא ושלם מדריכ השם הוא שהרי א"א שיבין או ידע דבר מדיעת הבורא והוא חולה, לפיכך צריך להרחיק עצמו, והוא משום דעל כל הדברים האלו שפרט אותם לא שייך לאוסרן ממש מאחר דהרוב מהן עניני הנאה הן ולרובא דרובא דאינשי לא מויק להו כלום ואיכא הרבה מהן שא"א להזהר בהו להרבה אינשי שטרדיי בפרנסתן ואיכא הרבה שלא שייך שיהוהו בזה עניים שמרויחין רק מה שמצומצם לכדי חייהם שלכן לא שייך לאסור אלא רק לעורר להעלמא במה שידעו איות דבר הוא טוב ואיות דבר הוא רע וליעיץ להם כהלשון שנקט הרמב"ם שם בכל הפרק. ולדברים כאלו דמי עישון סיגריות שאלו הרגילין

בוה נהנין מזה מאד ומצטערין כשאין להם סיגריות עוד יותר מחסרון מיני אוכלין טובים, ואף יותר מחסרון אוכלין לגמרי לומן קצר, והקלקול לחלות מזה הוא עכ"פ רק מיעוט קטן וכ"ש להחלות מזה בסרטן (קענסער) ובעוד מחלות מסוכנות הוא קטן ביותר דאף שמע"כ ראה הרבה חולים שמע"כ שהוא רופא ונמצא בבית החולים ורואה כמעט בכל יום חולים בסרטן הריאה והגרון וגם באיברים אחרים שנמצאו יותר באלו שמעשנים סיגריות, וכן הוא נמי גם בשאר בתי חולים, מ"מ דאי כל החולים הנמצאים בבתי החולים וגם בצירוף אלו שלא באו לבתי החולים הוא מיעוט לגבי אלו דעלמא שנמצאו בבתיהם שלא נחלו כלל, ובחשש כזה אמרינן שומר פתאים ה'.

אבל ודאי מן הראוי לכל איש ובפרט לבני תורה שלא לעשן מאחר שהוא חשש סכנתא ואין בוה שום חועלת וגם הנאה לאלו שלא הורגלו בזה וממילא ודאי אין להתרגל לזה ולא יניח אדם לבניו הקטנים שיתרגלו בזה אף אם הוא עצמו נתרגל, וגם בלא ענין חשש הסכנה הוה יש לאסור להתרגל בזה דהא ודאי אין להמשיך עצמו לרובי תאוות ותגאות, אלא אדרבא מהראוי לכל אדם למעט עצמו מתאוות ותענוגים יתרים. והנני ידידו.

משה פיינשטיין

חושן משפט - חלק ב

סימן יח

דבר עישון סיגארעטן בביהמ"ד וביהכ"ג שמפריע לאחרים

בע"ה

כ"ו תשרי תשמ"א

מע"כ הרה"ג מוה"ר ראובן סופר שליט"א.

הנה דבר עישון סיגארעטן בביהמ"ד ובתכ"ג שלומדים ומתפללים כל חברי הכולל שיש אברכים שאינם יכולים לסבול העשן וגם משמע שקשה לגופם שחולים מזה שהרי כתבו בנוסח הבקשה שאיכא להם צער גדול וכאב ראש ומויק להבריאות שלהם ואולי מקצר גם את החיים, ולבד כתיבתם ידוע שהוא דבר המויק להרבה אינשי, וממילא יש לחוש שאיכא גם שיוכלו לחלות גם מהעשן שאחרים מעשנים לא רחוק ממנו ומהעשן אשר נמצא בביהמ"ד, שנשאלתי אם יכולין למנועם מלעשן בביהמ"ד וביהכ"ג.

הנה פשוט וברור שאפילו אם ליכא חשש סכנה וחשש חולי דנפילה למשכב אלא שקשה להם לסבול דמצטערין מזה אסור שם לעשן כי אף רק בגיירי דידיה שהוא גרמא ממש כהא להעמיד סולם פחות מד' אמות משובך נחשב גיירי דידיה שמודה גם ר' יוסי בב"ב סוף דף כ"ב משום דומינן בהדי דמגנ ליה יתבא בחור ותקפוז הנמי ריוק משום דא"ר טובי בר מתנא גרמא בנקוזין אסור, וכתנתו אומני שאמר ר' יוסף שאסור להם להקיז דם בקרקע שלהם מחמת שעל ידי הדם אתו עורבי אכלי דמא ומפסדי תמרי ומפורש שם דלא היה הפסד ממש אלא לסתם אינשי לא היה שום הפסד דהוי רוחצין התמרים ואכלי להו ורק לר' יוסף שהיה איסטניס לא היה אוכל תמרים כאלו, וגם לא משמע שהיה ר' יוסף נחלה מזה אם היה אוכלם אבל היה לו צער גדול לאוכלם, ומ"מ היה אסור להם להקיז מאיסור מויק. ועיין ברמב"ם פ"א משכנים ה"ה שכתב דינא דר' יוסף.

ומצינו דבשביל איות צער מקפידא ואיטניסות בעלמא, אף שלסתם אינשי אין זה צער כלל, אסור לגרום לו שכניו אף רק ע"י השתמשות שלהם בחצרם ובביתם, ויפסידו גם ממון הרבה עי"ז דהא יצטרכו לשכור מקום להשתמש באומנותם לפרנסתם במקום שלא יהיה מי שמקפיד בזה, וכדכתב הרא"ש בסוף סימן י"ח מכאן משמע דכל נזק שידוע שאין המערער יכול לסובלו אע"פ שסובלין אותו שאר בניא אין לו חוקה נגד מערער זה, והביאו הטור להלכה בסימן קנ"ה סעיף ג"ט ובש"ע שם סעיף מ"א. וא"כ כ"ש בעישון סיגארעטן שאלו שאין יכולין לסבול הוא צער ממש בעצם לא ענין קפידא ואיטניסות בעלמא, וגם לא רק צער בעלמא אלא גם מויק ממש להם כידוע שאסורין המעשנים לעשן שם אף אם היה ברשותם ובביתם אם היה שייך שיגיע להם העשן ויצטערו ויוזקו.

אבל הוא עוד גרוע דהא המעשנין עושין מעשה מויק בידים ממש דהרי עושין בפיהם עשן המויק להאין מעשנין הנמצאים שם, ואף שאחד המעשן לא היה מויק כלום דהיה מתבטל העשן בבית גדול כביהמ"ד מ"מ כיון שכל מעשן יודע שיש עוד הרבה מעשנין הרי יודע שעשנו יויק כבר חתי מויק בידים. וששט שאם היו כ"ד סמוכין דננין דיני חבלות היו גובין גם ממון דמי שומת הצער ואם נחלה מזה דמי ריפוי אף כשליכא נזק שלא בטל ממלאכתו מצד החולי, וא"כ צריך לידע דל"ד חבלות לקנסות דקנס אף שברור לדינא שאם היו כ"ד סמוכין היו מחייבין קנס פסוד עתה בזה"ל לשלם דבלא גמר דין דב"ד סמוכין ליכא חיוב הקנס כלל, אבל חבלות דהוא ממנא הרי חייב בעצם גם בלא עדים דלא יכול לחובעו כלל ואיכא עליו החיוב פשוט אף שאין כ"ד שיכולין לחייבו, ואף שהוא דבר פשוט מפורש הוא כן בקצה"ח סימן א' סק"ז שכתב דע דבש"ע כאן אינו מחלק בין דיני קנסות ממש ושאר גזילות וחבלות וכל מילי דלא שכחיו ולית בהו חסרון כ"ס אבל ההבדל מבורא דממון ממש אע"ג דלא דינינן ליה בזה"ל כיון דלא שכחיו ולית בהו חסרון כ"ס מ"מ לצאת ידי שמים הוא בעצמו צריך לשלם וגולן הוא אם אינו משלם (ולשון לצ"ש הוא בעצמו לא מדויק כל כך דמצינו לשון כזה גם כשאינו חיוב ממש עיין בב"מ דף צ"א ע"א ברש"י ד"ה רבא ובתוס' ד"ה בבא ועיין בקצה"ח סימן כ"ח סק"א דהכא כונת קצה"ח שחייב ממש כדמטיק וגולן הוא אם אינו משלם). ובשנים שחבלו לכו"ע שגיחה חייבין כמפורש ברמב"ם פ"א מחובל ה"ג ובש"ע חו"מ סוף סימן הכ"א וכן הוא בשנים שהויקו שחייבין עיין בב"ק דף י'.

ולא הזכרתי במה שכתבו בדבר שגורם זה גם בטול תורה כי זה אינו מוסף לענין הנידון יותר, וגם אפשר שיאמרו המעשנין דמה שלא יניחום לעשן בביהמ"ד יהיה להם בטול תורה ומאי חזית, אבל הדין ברור ופשוט כדכתבתי שאסור להמעשנין לעשן בביהמ"ד כשנמצא שם אף אחד שאינו מעשן שמצטער מזה אף כשאינו ניווק ונחלה וכ"ש כשיש לחוש גם לחלות וליווק מזה אף אם לענין בטול תורה יהיה יותר בטול כשלא יניחו להמעשנים לעשן דבכל אופן אסור למעשנים לעשן בביהמ"ד ובכ"מ שנמצאים אינשי דלא מעשנים ואומרים שמויק להם ואף אם רק מצטערים לבד.

והנני ידידו וידיד כל אחד ואחד מחברי הכולל משני הצדדים ובטוח אני שיקיימו מה שכתבתי דעת תורה והלכה ברורה וישירה השלום בין החברים וחכמי התורה,

משה פיינשטיין

אם יש לאסור ע"פ דין עישוני סיגריות, ואם הזכות בידי הנמצאים במחיצה אחת עם המעשן למחות בידו בנימוק שהעשן מזיק להם.

סימן צו

במקוה אם הוא בכלל מרחץ שבצואת ר' יהודה החסיד

ט' סיון תשכ"ד.

ובדבר צואת רבינו יהודה החסיד שלא יעשה אדם מרחץ בתוך ביתו, אם גם מקוה טהרה בכלל והאריך כתר"ה ועוד הביא כתר"ה תשובות מהרבה גאונים זמננו וכתר"ה מסקן להיתר, הנה ודאי פשוט וברור שאין מקוה בכלל לשון מרחץ, עיין ביומא דף י"א שבשלש ברייתות תניא בית המרחץ ובית הטבילה ולא הקשה על בית הטבילה היינו מרחץ ולעשות צריכותא. כמו שמקשה על ר' כהנא שמפרש מה שתניא שם גם והשגשים נאותות בהן שמאי נאותות רוחצות א"ה היינו מרחץ והוצרך לתרץ דאשמועינן מרחץ דרבים דאשמועינן מרחץ דיחיד ולעשות צריכותא. אלא דבית הטבילה אינו בכלל מרחץ ולכן לא הקשה ע"ז כלום. ולכן צדק כתר"ה שפשוט שמותר ואין בזה שום חשש.

ובהא דבמדינתנו עושין בכל בית חדר מיוחד להעמיד שם אמבטי לרחוץ כל גופו, לכאורה לסוגיא דיומא הוא בשם מרחץ אף שאין בחדר זה שום זיעה, דהא החדר שהגשים נאותות בהן לרב כהנא דאמר ר' הוצאות מקשה א"ה היינו מרחץ וא"כ אולי הוא בכלל ישון מרחץ דבצואת הר"י החסיד, אבל הא כל העולם נוהגין היתר ולא עלה כלל על לבו של שום איש מיראי השי"ת שיש חשש איסור בזה, ואף שממילא ליכא שום חשש לדינא כיון דכבר דשו בה רבים שומר פתאים ה' כדאימא כה"ג בשבת דף קכ"ט, ואף שפרש"י שם כיון דהורגלו בו מפני דוחקו, הרי גם באמבטי בהבתים נמי הורגלו בזה מפני הדוחק להצורך הגדול שיש בזה לבריאות ולכבוד שבת שנמי הותר מצד שומר פתאים ה', אף אם נימא שהוא בכלל לשון מרחץ דבהצואה שהיה לן לחשוש ולאסור לכאורה.

שבת הלוי - חלק ח - סימן רנא

1

ש. נענין שמירת הבריאות מביא מע"כ מתשובת אג"ר חורף ח"ב סי' ע"ז שהסימננות ממאכלים בלתי צריכים רק ראווי למנוע מהם אלא אין נכנס גזר איסור, ולכאורה לל' משמע כן בריטב"א נטונות ל"ז ע"א ד"ה א"ר יגאל שכתב דהלאו של ושמרתם כולל גם שלא יאכל ולא ישתה דברים רעים ומשמע דהטעם ע"ז ענין צריכותא דלורייתא, ולפ"ז אם יש חיוב דלורייתא לשמוע בקול הרופאים ביחס לדרכי הנהגה צריאותיה ממאכלים ומשקים וכיו"ב.

ח. לפי דעתי מן האג"מ שזכר כ"כ אינו ענין מן דברי הריטב"א שהריטב"א איירי מדברים הרעים לאכילה ושתי' ומתוקים ומועדים לכן להזיק לכולם או לרובם עכ"ל, ואג"מ איירי בצוללים שרובם דלינשי הם הנאש משם אלא דלינשי מיטעו שניצן מזה אשכ"ז שנהגה.

[הנהגה כבוד השואל השיב על דברינו דאם מציין אפילו מיטעו היצן של פקודי א"כ איך אפשר לקבוע דלוינן בזה נתה רובא, אלא כוונתי פשוטה דלנו מדברים ממאכלים ומשקים דלרובם דלינשי דרכם כדן ויש מיטעו הכיזק מן חמור מהם דודאי לאותו מיטעו אסור לכולם ולהיות מנין ושמרתם מאל' לנפשתיכם, אלא לפתח אנשים אין ציכלתו לאסור בשביל זה דהא יש הרבה ממאכלים רגילים מעולם דלרובם דרובם דלינשי הם צריכים אלא מי"מ יש מיטעו הכיזק מהם אפי' גזר ספק סכנה מכ"מ אין משפיע כלום על היתר הרוב, לאפוקי ממש"כ הריטב"א דהוא מיירי דלכולם דודאי ממאכלים רעים המזיקים, - מיטעו מה שפקקו כבוד השואל על כפל אג"מ שמקיל בזה גם לפנין עישון סיגריות עדין ל"ע].

ב"ה יום ועש"ק ג' לחדש מרבים בשמחה חשמ"ב. ירושלים עה"ק ת"ו.

לכבוד מסבדי היקר הרופא המהולל הי"ש. ד"ר אלי יוסף שוטהיים נ"י.

שלום ורב ברכה.

ועברתי בתשומת לב מרובה על מאמרו הארוך על "סיכוני בריאות בעישון" שצירף למכתבו. ונענה למבוקשו הנני להשיב לו בזה את חות דעתי על הנרשא מנסדת האלכה הגלע"ד.

א) נדהמת' ונבהלתי וממש רעיה אוחזני עקב הסברתו המעמיקה והבהירה, וראיותיו הרפואיות המופתיות, והצוחחות הממשיות המעידות במאה עדים שהעישון של סיגריות כמדתו כגדלי רחמים לגוף, כי "הוא מויק בצורה חמורה ביותר לבריאות הגוף של המעשן". וכי העישון עלול ממש לקצר את החיים ח"ו, וטופר ומגנה מספרים מבהילים מהסט" טיסטיקה המתפרסמת מדי פעם המצביעה ומראה באצבע על התוצאות החמורות ביותר מריבוי העישון, ואשר בכנפיה - הסטגיים נופלים קרבנות לרוב, והרבה יותר מעשרות אלפים ורבות אנשים ברחבי העולם באים עליהם כחוף (כתוצאה מזה) בשמתי הגוף ואבריו השונים וכעיקר באברי הגיסימא והריאות, צידולים ממארים, וכן, נפחת הריאות, ברזכייטיס כרונית, הייקיסי ללב ולכלי הדם התכווצות. בקיבה ובמעיים, ועוד ועוד, עד כי הרופאים גזר אומר כי העישון הוא הקטל הראשון של האנושות. לאור זה נראה ברור ללא צל של ספק כי אין מקום להתבדד בלב (כפי שאחרים חוצים למר כן)

ולתוחות כי היות והעישון רבים דשים בו אם כן יש להחיל על זה המאמר תו"ל בכמה מקומות. על מנת עולם במקום שיש לרשז לסכנה, שפסקו פסקם ואמרו "והאידא דדשו בו רבים שומר פתאים ה'". ולא אמרו כן אלא במקומות דלא נהגלה בהתם והמצאות לא הראתה על היסוד של דבר, ואדרבא ראו שרבים וכן שלימים עברו ולא נזקקו (עיין להנמא במסכת רבב"א ד"י י"ב ע"ב ח"ך ע"ב ע"א וכן בע"ז דף ל"י ע"ב), אבל כמנון תניחן שלפנינו אשר בעיקר בעשרות השנים האחרונות לאור המחקרים המדעיים והרפואיים השונים נהגלו בממדים מבהילים היסוד הגוף המרובים והמסוכנים אשר העישון גרם בכנפיו, התחוצה הזאת גם יצאה כבר טבעה בעולם עד כדי כך שבכמה מדינות גדולות ועצומות יצא החוק מאת ממשלותיהם על חובת ציון אזהרה על כל חפיסת סיגריות האמרת "הרופא הממשלתי הראשי מזהיר את המעשנים שהעישון מסכן את בריאותם ומקץ לה". אם כן בחדא ובהדא שאבסורדי הוא להעלים עין מכל זה ולהטפיד כלאחר ד' ולומר כי גם על כגון זה נאמר שומר פתאים ה'.

ב) על כן צדק כבר במאמרו שאדרבא על כגון דא יש להחיל פסקו של הרמב"ם בפ"ד מהל' דישות ה"א שפוסק ואמר: דהואיל והיות הגוף בריא ושלם מררכי השם הוא וכו' לפיכך צריך להחזיק אדם עצמו מדברים המאבידו את הגוף.

ולא עוד אלא שיש להחיל על זה גם פסקו של הרמב"ם (בפי"א מה' הוצה ושמירת נפש ה"ה) שפוסק וז"ל: הרבה דברים אסרו חכמים מפני שיש בהם סכנת נפשות וכל העובר עליהן ואומר הרני מסכן בעצמי ומה לאחרים עלי בכך או איני מקפיד בכך מכין אותו מכת מרדות עכ"ל. זאת אמרת שמוטל גם על אחרים להגיע אותו מכך בכל האמצעים שבידיהם.

וכדברי רמב"ם אלה נפסק להלכה גם בשו"ע ח"מ"ט ס"י תכ"ז סעי' ט' [והמעניין שהוא הסעיף האחרון המסיים דיני ח"מ"ט] וז"ל: כל העובר על דברים אלו וסוצא בהם ואמר הרני מסכן בעצמי ומה לאחרים עלי בכך או איני מקפיד בכך מלן אזהרה מכת מרדות, הנהדר מהם תבוא עלי ברכת טוב עכ"ל. והבאר המלה שם בסק"ס מסתפק אם האיסור הוא מדאורייתא או מדרבנן, אבל הלוש בחר"מ שם פשיטא ליה שהוא מדאורייתא, ומסיים בלשון: מכין אותו מכת מרדות שהרי עבר על איסור דאורייתא דכתיב "השמר לך ושמר נפשך וגומר" (אלא דמשמעות דברי הרמב"ם הנ"ל שמתחיל את ההלכה הזאת בלשון: הרבה דברים אסרו חכמים וכו' משמע דס"ל דהאיסור הוא מדרבנן, האמ"ל).

ה) ובהיות שכ"כ במאמרו הנפלא כותב שבמקומים האחרונים שנעשו מתברר כי האנשים הנמצאים בקרבת מעשן במקומות סגורים, סגון מקומות עבודה, אולמות, כלי רכב, וכחמה, הם נתחבים למעשנים פאסיביים, וזה נפול להביא אותם לנזקים בדרכי הנשיאה, לשישול, והשילול דלקת הסימפונות והריאות, דבזה והששעה לרעה איננה רק למעשנים אלא גם לילדיהם ולסביבה בה הם חיים, לכן בפרט לדוסיף בזה, כי המעשנים במקומות ציבוריים כגון בשיבות, מקומות עבודה מקומות ציבור וכחמה, הזכות לפי ההלכה לכל אחד ואחד הנמצא והצריך להבצא שם להתנגד למעשנים ולדרוש מהם לא לעשן בחיות שזה מויק פוצת. או יותר גם לסובבים אותו ולנמצאים במחיצתו, דבר זה שעשן מויק לגוף האדם ויכול למחות על כך.

ה) ושיעור החזקה בזה! היות ולא נתבאר שיעור על כך, יש להחיל בזה פסק הרמ"א בס"י קנ"ה סעי' כ' שפוסק, דכל הויקת שלא נתבאר שיעור הרחקתו, השיעור הוא, בכדי שלא יזיק לפי ראות הבקיאין עיי"ש. או שיהיח עד כדי שיעור שלא יגיע העשן אל האחרים.

ט) בסיפורם של דברים, זאת תורה העולה מדברינו להלכה, כי שפיר יש מקום לאסור העישון על פי דין תורה. וכמו כן כשמעשנים במקומות ציבוריים יכול שפיר כל אחד ואחד מהנמצאים שם שחשש מזה לפיגוע בבריאותו למחות בידי המעשנים שלא יעשנו.

והנני בכבוד רב ובברכה מרובה ובידידות ובהוקרה אליעזר יהודא וולדינברג

סימן ריט - עישון סיגריות

ה' חשון תשמ"א

הריני בזה לאשר קבלת הקונטרס החשוב אשר חיבר כת"ה בענין השאלה האם אנשים יושבים יחד במקום צבורי ואחד מהם מעשן סיגרי, בידם למחות ביד המעשן, בטענה שאינם יכולים לסבול עשן הסיגרי והריח מזיק לבריאות שלהם, וכת"ר הקיף כל הענינים הקשורים בה הרחיק והעמיק בטוב טעם.

ומכיון דאלה האנשים הרגילים בזה רואים בעישון צורך אשר כמעט אי אפשר להם להתקיים ללא עישון, ולא גרע אצלם מהא דאמרו חז"ל בע"ז לי אוכל אדם ענבים ותאנים בלילה ואינו חושש משום שנאמר שומר וכו' ופשוטו כמשמעו דרשאים לאכול הפירות הנ"ל ללא כל הגבלות, וכשביל צורך כל שהוא ולא מיירי דוקא בכורה וטרם קוף אשר בעודה בכפה יבלענה.

ולא שמענו למאן דחש ליה מלהושיט גפרור למי שבא לבקש עבור סיגריא שלו - משום לתא דלפני עור.

אכן זה פשוט דהמעשן יחוש לעצמו לא לגרום צער ועג"ב לזולתו, וע"ז על כיוצ"ב ארז"ל חגיגה ה' יבוא במשפט על כל נעלם זה הרק בפני חבירו ונמאס וברש"י שם "על כל אפילו דבר מועט במשמע ונמאס, קצה דעת חבירו בדבר" והיטב אשר דיבר כת"ה שיש להשפיע על המעשן במענה רך ובדרכי נועם שיבליג על רצונו לטובת זולתו, ומה ד' אלקיך דורש ממך כי אם - אהבת חסד.

והנה רצון כת"ר לשמוע חו"ד בנדרון, לענ"ד אחרי כל הדברים האמורים בק"י הנ"ל אכתי יש לדון שמשורת הדין אין בכוחם למונעו מזה על אף שהרופאים בזמנינו קבעו שלריח עשן סיגריות יש תוצאות בלתי רצויות על בריאות האדם ואף יכול להיות גורם רציני למחלות מסוימות רח"ל מ"מ התודעה הזאת עדיין לא יצאה טבעה בעולם ולא פשטה בקרב הארץ.

ורבים וכן שלמים גדולים וטובים מעשנים ומנעוריהם ועד זקנה ושיבה והבריאות שלה במצב טוב ויפה כנראה שגם דבר זה כלול במ"ש חז"ל כיון דדשו בה רבים שומר פתאים ה'.

ומ"ש כת"ר כי ההיתר הזה הוא רק לפעולותיו של האדם עצמו על עצמו כי זה ענין פרטי שלו אבל לא כאשר פעולות הללו מזיקות לאנשים אחרים, הנה בהא דיומא דעיבא דמהלינון על יסוד שומר פתאים ד' אין זה ענין הנוגע רק לו לעצמו שהרי התינוק הוא גוף נפרד כפ"ע ואותו מכניסם בחשש סכנה ובע"כ כיון דדשו בה רבים אין זה בגדר סיכון כלל.

תורת חיים מסכת עבודה זרה דף ל עמוד ב

פי תאינה אין בו משום גילוי טעמא כדמסיק משום שנא' שומר פתאים ה'. וא"ת מאי שנא תאנים וענבים שהקב"ה שומר את האדם שלא יאכל ממנו נחש משאר כל הדברים האסורין משום גילוי דלא אמרינן הכי וי"ל דכי היכי שהוא יתברך שומר פתאים דוקא ולא החכמים לפי שהחכמים יכולין לשמור את עצמן שלא יבאו לידי מכשול מה שאין כן שוטים דלא אפשר להו לשמור עצמן הכי נמי משקינן דשייך בהו גילו כגון יין ומים וחלב שמימין אותן בכלים תמיד ואפשר לו לאדם לשומרן ולכסותן יפה מפני הנחשים לכך אין שמירתו יתברך עליהם אבל תאנים וענבים מלתא דלא אפשר הוא שצריך לייבשן בחמה לעשות מהן גרוגרות וצימוקין ואין דרכן להיות בכלים תמיד לכך שמירתו ית' עליהן מפני תיקון עולמו ואבטיח דבסמוך כיון דנתגלתה היה לו לשומרה ולכסותה.

וכהאי גוונא איתא בסוף פרק מפנין גבי הקזה דפר"ך ש"ס מעלי שבתא נמי קיימא מאדים בזווי ומשני כיון דדשו ביה רבים שומר פתאים ה' פירוש כיון דרבים הורגלו בו מפני דוחקן שיהו קרובין לסעודת שבת כמילתא דלא אפשר דמי ולכך שמירתו יתברך עליהן מפני תיקון העולם כדפי' ושמא מהאי טעמא איתא בפרק ערבי פסחים גבי זוגות דמאן דקפיד קפדינן בהדיא ומאן דלא קפיד לא קפדינן בהדיא דדבר קשה הוא על האדם לשמור עצמו תמיד שלא יאכל תרי ולא ישתה תרי וכמעט מלתא דלא אפשר הוא לכך שמירתו

יתברך עליו ולכך מאן דקפיד ושומר את עצמו אין שמירתו עליו.

הערות הגרי"ש אלישיב מסכת כתובות דף לט עמוד א

החזיקו בנוק תדיר וקה. ולענ"ד נראה שן אם באמת היא מקום שלא, אכתי קום לאוסרו. וכגון י"ר.

להימנע מהמנהג

עישון מצד הדין, ישן.

הנה ראיתי ריבוי אריות וחקיקו חזקו כפי שכתב ש"י ב"ר שמואל פתאים ה' מפני שנו שמעשן בצ' אותם ומזיק למחות, וכן וכתב שאף! לפי"ז שאפי ולענ"ד יש! א) חיוב ממ קורים גם ל' לחלות גבוו שהעישון ג

משום שנאמר שומר פתאים ד'. היינו דס"ל דזה חשש רחוק ולכך אמרינן בזה שומר פתאים ד', (ובפרט לפירש"י שיש בזה קצת צד איסור), אבל במקום סכנה להדיא וודאי שא"א להתיר ליכנס לסכנה משום טעמא דשומר פתאים ד', ופשוט.

והביא בשו"ת מהרש"ם (ח"א סי' נ"ח) משמו של המהר"ם שיי"ק לתרץ, דטעמי' דחכמים הוא דאיכא רק חשש מיעוטא דסכנה שימות, ולכן לא חיישי חכמים, ור"מ לשיטתו דס"ל דחוששין למיעוטא, לכן ס"ל דמשמו במוך. ולפ"ז כתב המהרש"ם דכל זה היכא דאיכא רק חשש רחוק של סכנה, אבל היכא דאיכא ודאי סכנה

מודים חכמים לרבי מאיר.

שו"ת אגרות משה אבן העזר חלק א סימן סג

והנה שיטת רש"י ביבמות דף י"ב דשלוש נשים לר"מ שסובר שיש קצת חשש סכנה מותרות לתת מוך במקום תשמיש כשהן משמשות כדי שלא יתעברו עיין שם וא"כ כ"ש באשה שתסתכן בעבור ולידה מחמת מחלתה וחולשתה שמותרת. ואף לרבנן יודו בזו שמותרות, דהא ברור שלא פליגי רבנן אהיתר דסכנה רק שבאלו השלוש נשים פליגי מטעם שמן השמים ירחמו כמפורש בדבריהם שרק מטעם זה אסרי והוא לתרץ שלא יקשה קושית הרא"ה והריטב"א בשט"מ כתובות דף ל"ט על פרש"י דכיון שיש סכנה איך אסרי רבנן. וטעמם הוא אף שבכל מקום לא אמרינן מן השמים ירחמו ואסור להסתכן אף במקום חלול שבת ועבירת כל המצות אבל באלו ג' נשים דהוא דבר טבעי בכל הנשים שבעולם, אם היה סכנה בדבר היה נאסר זה בתורה בפירוש וכ"ש שלא לחייבו עוד במצות עונה דהא סתמא כתיב בקרא חיוב עונה אף במעוברת ומניקה ועיקר מצות עונה נאמר ביעוד שהוא בקטנה וסתמא כתיב שהוא גם בשנת י"ב ולכן סברי דהוא הבטחה מן השמים שלא יארע סכנה מזה דמן השמים ירחמו ואין כאן ענין סמיכה על הנס דהוא כבר כדבר טבעי שלא תתעברנה באופן סכנה דאף שבעתים רחוקות אירע סכנה שמתעברות ומסתכנות הוא עונש בכוונה מן השמים ולא מחמת שלא נשמרו ומעונש מן השמים א"א לה להמלט, ולכן אסרי רבנן דהוי כליכא סכנה.

וכן הוא טעם אב"י בנדה דף ל"א במה שמתיר לשמש בספק יום תשעים דתנא דהמשמש ביום תשעים להריונה כאילו שופך דמים ואקשינן מנא ידע ואמר אב"י משמש והולך ושומר פאתים /פתאים/ ה', דכיון שהוא דבר טבעי ולא אסרה תורה מלשמש אז ש"מ שהוא הבטחה שלא תסתכן מצד זה אם אינה חייבת עונש ולא נכנס זה בגדר סמיכות על הנס שאסור ומחוייב האדם ליזהר בכמה זהירות שלא לבא לחשש כל דהו מסכנה ומצנים פחים וכדומה דהכא שאני דהוא כמו הבטחה מהשי"ת שלא תסתכן כשלא תתחייב עונש ומעונש שחייבת א"א להמלט ולכן מסתבר שמותר לאב"י אף אם היה ידוע שהוא ודאי יום תשעים ולא רק בספק שנימא כוונתו דישמור ה' שלא יזדקקו לתשמיש ביום צ' כי הרי זמן עונה דהטיילין בכל יום והיה לן לאסור להטיילין לשמש בכל יום כשהיא קרוב ליום צ' כדי שיהיה שייך שמירה זו דלא יזדמן להם לשמש ביום תשעים אלא צריך לומר דלאב"י מותר לגמרי והוא מטעם דבארתי דהוא הבטחה שלא תסתכן וישמור אותה השי"ת מהסכנה אף כשתשמש ודאי. ויהיה ניחא מה שנקט בלשון אלא אמר אב"י שמשמע שפליג וסובר שליכא כלל איסור לשמש ביום תשעים אף אם היה ידוע ולא שהוא רק מתרץ דבספק לא חיישינן משום דשומר פתאים ה' והברייתא איירי באם יזדמן שידוע להם או שאסרה מלשמש בכל יום שהוא כידוע להם אלא שאב"י מתיר לגמרי אף לשמש בכל יום משום דאף בידוע שהוא יום תשעים היה מתיר מטעם דבארתי.

ועוד יש טעם לפרש בהא דמן השמים ירחמו דקאמרי רבנן דהא כל יולדות שבעולם בחשש סכנה שמחללין עליהם שבת וכל מצות התורה שצריכות וכ"ש שהיה להן לבטל מצות עשה אם היתה צריכה לכך ומ"מ מחוייבין ליכנס בסכנה זו מטעם מצות פריה ורביה ועונה ולסמוך שמן השמים ירחמו שאם אינה מחוייבת עונש לא תסתכן ולא נחשב לסמיכה על הנס, לכן סברי רבנן שילפינן מזה שכ"כ כל דבר טבעי יש לסמוך שמן השמים ירחמו ולכן אסרי לשמש במוך גם בג' נשים אלו שג"כ הוא טבעי בכל הנשים.

העולם, ונקרא שם איסור הקדש על כל אדם, וממילא שייך ביה אי עבד לא מהני, דכל שהאיסור מתייחס על זולתו לא שייך לומר שהוא צדא האיסור, דהרי ע"י הקדשו של זה חל על אדם אחר איסור הקדש בעל כורחו שלא צדונו, וכיון דלגבי אחרים לא שייך לומר צדא האיסור, שוב אין לחלק בין המקדיש לאדם אחר¹. ועוד יש לחלק, דאיסור שבועה שהוא צלאו דלא יחל דברו, זה הלאו אינו צמאיאות שיבוא ממילא, ואם לא ישבע אדם מעולם לא ימלא מקום ללאו הזה. משא"כ בקדשים יש צמאיאות איסור קדשים שיחול ממילא, כגון זכור שקדש מרחם וקדושתו צא מאליו, וכיון שאיסור הקדשות שייך ממילא בלי פעולת אדם, שוב אם נעשה דבר הקדש ע"י סיבת המקדיש, נתפס עליו האיסור ונכנס בגדר ההקדשות, ושייך ביה אי עבד לא מהני. ויש עוד כמה סברות לחלק בין איסור שבועה להקדש².

דברי הק' שמואל בן הגאון המחבר ז"ל.

מ"מ ודאי שגם הצרכת הזבח ע"כ יודה שיעקר קושית התוס' היא לרצא, דאל"כ אין מקום לקושית התוס' כאן צממורה. אלא ודאי שיעקר הקושית לרצא, אלא דהיה להתוס' להקשות שיהיה אפילו נבילה, לכן כתב הצרכת הזבח שהקושית היא גם לאציי וכמ"ס לעיל, ולכן היה נלע"ד צבשלמא צבועה שפיר כתבו התוס' שהוא צדא.

ע"כ דברי אהמ"ו הגאון ז"ל, ולא מצאתי יותר צכת דיו. ומכאן ואלך דברי צנו ותלמידו, מה שגראה לענ"ד לחלק בין שבועה למקדיש, דגבי שבועה כתבו התוס' דהוא צדא את האיסור, צכהאי גונא לא אמרינן אי עבד לא מהני, הואיל ואיסור שבועה אינו מתייחס אלא על הנשבע ולא על שאר אדם, צזה לא אמרינן אי עבד לא מהני, כיון שהוא צדא את האיסור לאסור איסור על נפשו מה שהיה מותר לו. אבל בהקדש, כיון דמעשיו מהני בהקדשו לאסור איסור על כל

סימן י

אם מותר לצוד ציד

תשובה

שלום להאי צורב, העוסק בחקי חורב, ה"ה כבוד אהובי האלוף התורני מוהר"ר גומפריכט אפנהיים י"ץ.

מכתבו קבלתי, ואם איני מכירו ולא ידענא ליה, אך אשר צא לשאלו שאלתא ומשמעי בלישנא דחכמתא, הנני משיב לכל שאל. ושורש שאלתא, איש אחד אשר זכה השם צנחלה רחצה ויש לו כפרים ויערות אשר צהיערות תרמוש כל חימו יער, אם מותר לו לילך צעצמו לירות צקנה שריפה לצוד ציד, או אם אסור לישראל לעשות דבר זה, אי משום צער צעלי חיים, אי משום צל תשחית, ואי משום שנהגו צו איסור צעצ"ח כמבואר צתוס' צמסכת ע"ז דף י"א [ע"א ד"ה עוקרין], והיינו צפסקי תוס'. וצאיסור והיתר הארוך כלל נ"ט סימן ל"ו כתב צשם הרא"ש, כל שיש צו משום רפואה אין צו משום דרכי אמורי, וכתבו התוס' צע"ז, אע"פ שצער צעלי חיים דאורייתא, ואם יועיל לציוו דבר מותר צו. וצאמת צתוס' צע"ז דף י"א ע"א צד"ה עוקרין, משמע היפך, וצ"ל התוס' שם, וצ"ת אמאי לא פריך והא איכא צעצ"ח, צשלמא משום צל תשחית ליכא, כיון דלכבודו של מלך עושין כן אין כאן השחמה, והוי כמו תכריכין של מאה מנה, אלא צעצ"ח היאך הותר. וי"ל דשאני צבוד המלך שהוא צבוד לכל ישראל, ואמי צבוד דרבים ודמי צעצ"ח, עכ"ל התוס'. וא"כ משמע מדצריהם דצעצ"ח חמיר מצל תשחית, ואינו מותר אפילו לצורך רק משום צבוד רבים. ופוק חזי שהתוס'

קורין אותו דחיה, שכבוד הרבים דמי צעצ"ח, וא"כ אין נימא שיהיה מותר לצורך דבר הרשות. אבל צפסקי תוס' שם כתבו, צעצ"ח אינו אסור אלא כשמצטרה צלי ריות, עכ"ל. וצאמת דברי התוס' גופייהו כאן צמסכת ע"ז, שמוכח מדצריהם שאיסור צעצ"ח חמור טפי מאיסור צל תשחית, סותר לדברי התוס' צמסכת צ"מ דף ל"ב ע"ב צד"ה מדברי שניהם צו, שכתבו וצ"ת א"כ אמאי עוקרין על המלכים צו, וי"ל דמשום צבוד מלך ונשיא עדיף, כמו צל תשחית דנדחה מפני צבודן צו. הרי שמדמים איסור צעצ"ח לצל תשחית¹. וצאמת דברי התוס' צ"מ הם נגד דברי הרמב"ם, דהרי שם צמסכת צ"מ קיימו התוס' צהאי מ"ד דסבר צעצ"ח דאורייתא, והרי צל תשחית צדבר שאינו קצינת אילנות הוא רק מדצבן. וצ"ל הרמב"ם צפ"ו מהל' מלכים הלכה ח', אין קולצין אילני מאכל צו וכל הקולץ לוקה, ולא צמזור לצד אלא צכל מקום כל הקולץ אילן מאכל דרך השחמה לוקה. וצהלכה י כתב, ולא אילנות צלצד אלא כל המשצר כלים, וקורע בגדים, והורס צנין, וסותר מעין, ומאצד מאכלות דרך השחמה, עובר על צל תשחית, ואינו לוקה אלא מכוח מרדות מדצריהם. הרי ששאר השחמות שאינן קצינת עץ מאכל, הוא רק מדצריהם צאיסור צל תשחית².

ואמנם אין לנו להאריך צזה, כי כבר האריך מהרא"י [תרומת הדשן] צפסקים וכתבים סימן ק"ה, שכל דבר שיש צו צורך להאדם לית ציה משום צעצ"ח. וגם לא שייך צעצ"ח אלא לצערו ולהניחו צחיים, אבל להמית צהמות

תומו, כמבואר בשבת דף קכ"א ע"ב, ובשלחן ערוך סימן שט"ז סעיף י'. ואמנם גם זה אינו ענין לנדון דידן, דהתם כשצאו לישב במקום בני אדם, והם צאו לידם, בחול יהרגם, ובשבת ידרסם לפי תומו. והרי כך אמרו שם במסכת שבת, חנו רבנן נודמנו נחשים הרגן בידוע שנודמנו לו להרגן כו'. אבל לרדוף אחריהם ביערות מקום מעונתן כשאינן רגילין לבוא לישב, אינן כאן מנוה, ואינן כאן רק לרדוף אחר תאוות לבו, ועלית הנדמה כטביא. ומי שהוא איש הצריך לזה ופרנסתו מנידה חו, בזה לא שייך אכזריות, והרי שחטטין בהמות וחיות ועופות, וממיתים דגים לצורך האדם, ומה לי טהורים שיאכל מבשרם, ומה לי טמאים שיאכל ויפרנס עצמו מדמי עורומיהן, וכל צעלי חיים ניתנו לאדם לכל זרכיו. אבל מי שאינן זה לצורך פרנסתו, ואינן עיקר כוונתו כלל בשביל פרנסתו, הוא אכזריות. ועד כאן דברתי מלד יושר ההנהגה, שראוי לאדם להרחיק מזה.

ועכשיו אני אומר אפילו איסורא איכא, שהרי כל העוסקים בזה לריכין להכנס ביערות, ולהכניס עצמם בסכנות גדולות במקום גדודי חיות, ורחמנא אמר [דברים ד' ט"ו] ונשמרתם מאוד לנפשותיכם. ומי לנו גדול ואומן בקי בלידה יותר מעשו, שהכתוב העיד עליו [צבאשית כ"ה כ"ז], ויהי עשו איש יודע ליד וכו', ופוק חזי מה אמר הוא על עצמו [שם ל"ב], הנה אנכי הולך למות וגו', ואינן מקרא יוצא מידי פשוטו, שהיינו שהוא מסמכן בכל יום בין גדודי חיות, וכן פירשו הרמב"ן [שם ל"ד]. ומעתה איך יכניס עצמו איש יהודי למקום גדודי חיות רעות, ואף גם בזה מי שהוא עני ועושה זו למחייתו, לזה התורה התירה, כמו כל סוחרי ימים מעבר לים, שכל מה שהוא לצורך מחייתו ופרנסתו אינן ברירה, והתורה אמרה [דברים כ"ד ט"ו] ואילו הוא נושא את נפשו, ואמרו רז"ל [ב"מ קי"ב ע"א] מפני מה זה עלה בכבש ונחלה באלין ומסר עצמו למיתה, לא על שכרו כו'. אבל מי שאינן עיקר כוונתו למחייתו, ומתאוות לבו הוא הולך אל מקום גדודי חיות ומכניס עצמו בסכנה, הרי זה עובר על ונשמרתם מאוד כו'. וח"ל הרמב"ם צפ' י"ב מהל' רוח' ושמירת נפש הלכה ו', וכן אסור לאדם לעבור תחת קיר נטוי כו', וכן כל כיוצא באלו ושאר הסכנות, אסור לעבור במקומן."

ובעצתה אני אומר שיש בדבר זה איסור וגם סכנה. ועוד צו שלישיה, שעכ"פ מזכירין עונותיו, שאינן זה פחות מקיר נטוי, ואולי לזה כיונו חכמי המשנה במסכת ברכות פ"ד משנה ד', ר"י אומר המהלך במקום סכנה מתפלל תפלה קצרה, ואומר הושע השם את עמך כו' בכל פרשת העבור כו', ואמרו שם בגמרא דף כ"ט ע"ב, מאי פרשת העבור, אמר רב חסדא אמר מר עוקבא אפילו בשעה שאתה מתמלא

וחיות וכל מיני צעלי חיים, לית ביה משום צעב"ח¹. וכן מוכח בחולין דף ז' ע"ב, עקרנא להו איכא צעב"ח, קטלנא להו איכא משום כל תשחית. הרי אף שהשיב לו על עקרנא דאיכא צעב"ח, אעפ"כ אמר קטלנא להו². וא"כ אינן צנזון שאלתו משום צעב"ח. ומשום כל תשחית ודאי ליכא, דהרי נהנה בעור וגם אינו עושה דרך השחיתה. וגם עיקר איסור כל תשחית אף שהוא מדרבנן, מ"מ שורשו הוא ממה שאסרה התורה בקליפת עץ מאכל, והנה שם כתיב [דברים כ' י"ט], כי ממנו תאכל ואותו לא תכרות וגו', וא"כ כל דמיקון רבנן כעין דאורייתא תיקון, שלא ישחית דבר שיכול האדם ליהנות ממנו לא ישחית ויפסיד אותו ההנאה, ואולי אפילו בדבר של הפקר שייך זה³, אבל דבר שאינן צו הפסד לשום אדם לא שייך כל תשחית, וא"כ הני חיות יער כל זמן שהם בחיים אינן בהם שום הנאה לאדם, רק עיקר הנאה צמותן בעורומיהם ובבשרם, ואיך נימא שיהיה אסור להמיתם משום כל תשחית. ולומר שאסור מלד דברים המותרים ואחרים נהגו בהן איסור, ג"כ ליכא למיחש, דדבר דלא שכיח לא שייך צו למימר שנהגו צו איסור. והנה עד כה דברנו מלד הדין.

ואמנם מאד אני תמה על גוף הדבר, ולא מנינו איש ליד רק בנמרוד [צבאשית י' ט'], ובעשו [שם כ"ה כ"ז], ואינן זה דרכי בני אברהם יצחק ויעקב⁴. ופוק חזי לומר תצלה ותחדש, כתב מהרי"ו בפסקיו הביאו רמ"א ב"ח סוף סימן רכ"ג, שאינן לומר כן על הנעשה מעורות בהמה משום ורחמיו על כל מעשיו. ואף שרמ"א כתב עליו שהוא טעם חלוש, היינו מלד שאינו חיוב ששצבילו ימיתו בהמה, וכמה עורות יש שכבר מוכן, וכמה מתים מאליהם ויכולים להשתמש בעורומיהם, ועם כל זה סיים רמ"א שרבים מקפידים על זה. ואיך ימית איש ישראלי בידים צעלי חיים בלי שום צורך, רק לגמור חמדת זמנו להתעסק בלידה. ואי משום שדובים וחאצים ושאר חיות הטורפים מועדים להזיק, והרי אמרו שהזאב והארי כו' כל הקודם להרגן וזה [סנהדרין ב' ע"א], גם זה טעות הוא מתרי טעמי, חדא שאינן הלכה כר"א בזאב וארי ודוב ונמר וצבדלס, ואפלו בנחש נחלקו הרמב"ם והראב"ד בפ"ה מהלכות סנהדרין הלכה ב'. ועוד אפילו לר"א הרי אנו קיי"ל כריש לקיש דדוקא כשכבר הרגו, וכמבואר ברמב"ם שם ועיין בכסף משנה שם. ואמנם אכתי יש לצעל הדין למצוא מקום ולומר דהיינו כשיש להם צעלים ויש להם תרבות, וכמבואר בסנהדרין דף ט"ו ע"ב, דמסיים על דברי רשב"ל, אלמא קצבר יש להם תרבות ויש להם צעלים, וכן הוא לשון הרמב"ם שם, ארי ודוב וצבדלס שיש להן תרבות ויש להם צעלים כו'. וא"כ אותן שלא נתגדלו בצמים אינם בני תרבות ודרכן להזיק, והרי אפילו בשבת עכ"פ מותר לדרסן לפי

1. וכ"כ להלן סי' י"ג ד"ה ובעיקר, ובמהדר"ק יו"ד ריש סי' פ"ג.

עליהם עברה כו', איכא דאמרי כו' אפילו בשעה שהם עוזרים על דברי תורה כו', ע"ש. ולדרכנו יוצן, דזה המהלך במקום סכנה, הוא עובר על דברי תורה, דכתיב וגשמתם מאוד לנפשותיכם, וגם מוזכרין עונותיו, וממילא הקב"ה מתמלא עליו עברה, דאילו בשאר איסור שאדם עושה, לא בשביל עצירה זו יתמלא הקב"ה עברה עליו, אבל זה שגורם להזכיר כל עונותיו הקב"ה מלא עליו עברה. והנה צמי שמוכרח לזה מחמת פרנסתו, הורו לו חכמינו ז"ל תפלה שימלל על עגמו, אבל מי שעושה כן בשאט נפש איך תקובל

תפלתו. ולכן יש צדד זה מדה מגונה דהיינו אכזריות, וגם איסורא וסכנתא, וגם הזכרת עונותיו, ולכן השומע לי ישכון בטח השקט ושאנן צדימו ולא יאבד זמנו צדצרים כאלה. ולולא אהבתי להגביר המפורסם צמדות טובות, לא הייתי מודקק להשיב על שאלה כו', אבל להיומי יודע שהגביר וכל צימו שפיר שמעייהו, ולכן צריך אני לשמור בכל כחי את כל בני צימו, שלא יתנו מקום לשונאי הגביר שנאה מחמת קנאה שימצאו מקום להתלונן. והיה זה שלום. מנאי הטורד.

קמו משה חושן משפט אגרות

סימן קד

אם מותר להתפרנס ממשחק הכדורים שיש בזה חשש סכנה רחוק טובא

נשאלתי מאחד אם מותר להתפרנס ממשחק זריקת הכדורים שנקרא באל בלע"ז שיש לווש לסכנה כדאירע לאחד מכמה אלפים שנסתכן. והשבתי שלע"ד יש להתיר דהא מפורש בב"מ דף קי"ב על קרא דואליו נשא נפשו מפני מה נתלה באילן ומסר את עצמו למיתה לא על שכרו אלמא דמותר להתפרנס אף כשאיכא חשש סכנה לאופן רחוק. וממילא אף כשיש חשש שיהרוג אחרים באופן רחוק כזה מותר דמאי שנא מחשש דליהרג בעצמו דגם להרוג את עצמו יש איסור לא תרצח ומ"מ מותר בחשש רחוק כזה לצורך פרנסה א"כ גם בחשש סכנת אחרים נמי יש להתיר בחשש רחוק כזה וגם אם לא נימא כן לא היה רשאי בעל האילן לשכור אותו. אבל ודאי

להגאון מרה
מה שהקשה צונחין
ורמינהו וסמן
והקשה הלח צקדשי
הקשה הרב חמיה
וסמן ו'
לענ"ד לא קשיא ו
צטמאים פ
השמיטה פסולה אפי
עליו לעכב, שאין ה
הסוגיא, שהמקשה ש
דכתיב לפני ה', שא"כ
זיה היקט, שהסמי
איסור הטמא משום
מלך עמה, אלא ללו
מלך מקומה, וצטמיכו
אם דחק ונכנס וסמן
אף שנחייב כרת על
מ"מ הסמיכה כשר
המקשה היה סבר ש
קרא צטמיכה מיוג
שמהא הסמיכה צנ
וא"כ על כרחך קרא זה
לעכב, שאם לכתחלה,
למה לי תיפוק ליה דצעיין
ה', והא ודאי שאין ה
רשאי לנכנס לכתחלה, אלו
כרחך קרא לעכב. ופ

מסתבר שהוא דוקא כשהאחר ג"כ נכנס לזה ברצונו דודאי אין לו רשות להכניס אף בספק הרחוק כזה את אלו שלא ידעו או לא רצו להכנס אף בספק רחוק כזה.

אחר זמן הראו לי שבנוב"ת יו"ד סי' י' ג"כ פסק כן לענין להתפרנס מצידת חיות עיי"ש והנאני.

משה פיינשטיין

אני מסתפק אם יש צדד זה
שהייה. ועיי' ברמב"ם כפ"ג
מעשה קרבנות דהיינו דוחקת
ך בזה חצי שיעור אסור מן
ו' ועיין בשו"ת דונת נאמר וסמ"ג
מצע ד"ה זואמנון. ועיין בדגול
נא"ח סימן תמ"ב [כמג"א] ס"ק
הוכיח: ואמ"ו הגאון ז"ל
במסכת טבועות דף ט"ז ע"ב
"מ, דלא שייך לומר חצי שיעור
התורה כי אם נאיסור אכילה!
וק". [הוספה נוכח"ן ובמגיד
"א מהל' גניבה הלי' ב', כתב
זות משה פרוטו: אסור, כדון
י שיעור באיסורין, ע"ש.
"ה מבן זמחבור מכת"י
כדגול מרכבה או"ח סי' תמ"ב
ראיה מתוס' שבועות ט"ז ע"ב
"מ, דכתבו אע"ג דגמירי שיעור
אפ"ה פריך שפ"ד ממה שכתב
ז ומלקות, ושיעור שהייה גמר
נגין איסור. עיי"ש בהנ"ל דוכתב
גאון שם בדגול מרכבה, דס"ל
דכל שאינו איסור אכילה, לא
לומר דחצי שיעור אסור, עיי"ש.
ש לדחות ולומר, דהתוס' באמת
שיית הגמ' שם במס' שבועות
אליבא דריש לקיש זלית ליה
ני שיעור מן התורה [יומא ע"ג
כל אליבא דר"י דסבר חצי
זור מן התורה לא פריך מנה"מ,
זקא לן מדגמיר שיעור שהייה
ת ולמלקות גמיר לן, דלענין
ידא לא צריך שיעור צמדות נש
ויי' יברך אאמ"ו הגאון זצ"ל, לפי
שכתבו התוס' במס' יומא דף ד' ע"א
ה תניא, דכל מה שאמר ר' אלעזר,
אי מו' יוחנן רבו שמע, עיי"ש. והיי
בסוגיא במס' שבועות ר' אלעזר
טומאה בעזרה מקרא, וא"כ ע"כ
השקלא וטרי' ~~הוא~~
יר מוכח מתוס' שם דלר"י לא
ינן חצי שיעור אסור מן התורה
בדבר שאינו מידי דאכילה.